

Gud är fruktansvärd

Betyder ordet fruktan att Gud ska vördas och respekteras eller att han är skrämmande?

Christina Bellander

Innehållsförteckning	sid
1. Inledning	3
1.1. Problemformulering och syfte	3
1.2. Avgränsning	4
1.3. Metod	4
1.4. Material	6
1.5. Disposition	8
2. Lexikal analys av ord med roten fob i GT och i icke-bibliska källor	9
2.1. Fuktan i GT	9
2.2. Fuktan i icke-bibliska källor	12
3. Fyra stora teologers syn på betydelsen av ord från roten φοβ.	13
3.1. Thomas av Aquino	14
3.2. Påven Franciscus	15
3.3. Martin Luther	16
3.4. Rudolf Otto	16
4. Begreppet fuktan i svenska språket	18
4.1. Etymologisk förklaring av ordet fuktan	18
4.2. Kvantitativ undersökning	19
4.3. Bibelkommissionen och Bibel 2000	21
5. Kategorisering och tolkning	21
5.1. Yttre hot	21
5.2. Epifanin	22
5.3. Relation till Gud	23
6. Teologisk analys av enskilda verser	27
6.1. Matt 10:28 och Luk 12:4-5	28
6.2. Luk 23:40	32
6.3. Rom 11:20	33
6.4. 2 Kor 7:11	35
6.5. 1 Joh 4:18	37
6.6. Upp 15:4	38
7. Diskussion och slutsats, fuktan som rädsla eller respekt och vördnad	40
Sammanfattning	45
Källor och litteratur	46

1. Inledning

Att frukta något eller någon, eller mer specifikt, att frukta Gud, är ett vanligt förekommande uttryck i svenska bibelöversättningar. Det är ett centralt begrepp som beskriver den hållning som troende förväntas ha i relation till Gud. Trots den frekventa användningen och centrala betydelsen är det inte ett entydigt begrepp. Det kan vara både positiv och negativt och tolkas som synonymt med exempelvis rädsla och förskräckelse eller med respekt och vördnad, alltså ganska diametralt olika begrepp.

I den grekiska grundtexten till Nya testamentet, NT, används i dessa sammanhang oftast ord med roten $\phi\omicron\beta$ (fob). De förekommer, alla olika former inkluderade, totalt 158 gånger i NT. Att gå till den grekiska grundtexten och försöka tolka eller åtminstone ringa in den teologiska innebörden i dessa ord är nödvändigt eftersom de översätts med ord som har vitt skilda betydelser och därigenom förmedlar helt olika syn på vad det är för förhållningssätt som är påbjudet i relation till Gud. Är det någon den bibelläsande ska vara rädd för eller någon som ska vördas och respekteras? Valet av ord i översättningen har en avgörande inverkan på vilket teologiskt innehåll som förmedlas.

1.1 Problemformulering och syfte

Syftet med denna uppsats är att klargöra om den teologiska betydelsen av ord med roten $\phi\omicron\beta$ i den grekiska grundtexten till NT förmedlas i den svenska översättningen av Bibeln, här specifikt Bibel 2000, på sådant sätt att det kan förstås av teologiskt oskolade som läser Bibeln i dag. Uppsatsen kan därmed bidra med kunskap om hur väl det kristna budskapet förmedlas till lekmän i denna bibelutgåva.

Utgångspunkten är att det är författarens avsikt, det vill säga den mening författaren ville förmedla, som ska vara gällande. Förvisso går det inte att slå fast författarnas avsikt men med stöd av exegetiken och exegetiska metoder går det att i vart fall närma sig den.

Min problemformulering är: Hur uppfattas översättningen till svenska i Bibel 2000 av ord från roten $\phi\omicron\beta$ jämfört med det teologiska innehåll som författarna avsett att förmedla när det gäller människans relation till Gud?

Delfrågorna är:

Vilka betydelser har ord från roten $\phi\omicron\beta$ i den grekiska grundtexten av NT?

Vilka teologiska betydelser har orden i de olika sammanhang de förekommer?

Hur är det översatt i NT i Bibel 2000?

1.2 Avgränsning

Avgränsningen utgörs av ord med roten $\phi\omicron\beta$ i den grekiska grundtexten samt översättningen av dessa till svenska. Om inget explicit finns angivet är alla översättningar hämtade från Bibel 2000. Uttryck som exempelvis fruktan och rädsla förekommer även som en översättning av andra ord än de som utgår från roten $\phi\omicron\beta$ men dessa ingår inte i denna uppsats. Det mest näraliggande är ord från stammen $\sigma\epsilon\beta$ (seb) som användes framför allt i Apostlagärningarna som beskrivning på gudstroende som inte varit judar, det vill säga de var inte omskurna och följde inte fullt ut Moses lag.¹ Detta ord översätts på svenska oftast på samma sätt som ord från roten $\phi\omicron\beta$. Eftersom ordet i grundtexten har en något annorlunda betydelse avgränsas denna studie till ord från roten $\phi\omicron\beta$. Det är alltså inte ordet frukta i Bibel 2000 utan ord från roten $\phi\omicron\beta$ i den grekiska grundtexten som är avgränsningen och helhetsbilden av ordet frukta i Bibel 2000 faller utanför ramen i denna uppsats.

1.3 Metod

Metoderna för att närma mig svaren på frågorna är en kombination av lexikal analys, kvantitativa metoder, närläsning och teologisk analys. Jag har även inkluderat arkivforskning och gått igenom allt material inom relevanta områden från Bibelkommissionen som finns bevarat på Landsarkivet i Uppsala.

Jag inleder med en lexikal analys av framför allt Gamla testamentet, GT, men även icke-bibliska källor, för att fånga vilka olika betydelser ord med roten $\phi\omicron\beta$ har haft och kunde ha när NT skrevs. Metoden här är en kombination av diakron och synkron lexikal analys, det vill säga analys av olika texter från samma tid samt texter från olika tid. Utgångspunkten här är grekiska originaltexter eller grekiska översättningar av texter från framför allt hebreiska.

---

¹ Exempelvis Apg 18:7, $\sigma\epsilon\beta\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon\ \tau\omicron\nu\ \Theta\epsilon\acute{\omicron}\nu$, I Bibel 2000 översatt som gudfruktig.

För att klarlägga den teologiska betydelsen eller snarare de olika teologiska betydelseerna har jag studerat fyra betydande teologers analys av begreppen. Två är förmoderna teologer, Thomas av Aquino och Martin Luther, och två moderna varav en är katolik, Påven Franciskus, och en är protestant, Rudolf Otto. Ambitionen här är inte att vara heltäckande utan snarare att ge några exempel på olika tolkningar och teologiska betydelser av ord med roten φοβ. Syftet är att försöka ringa in hur orden används i olika sammanhang och dess olika teologiska betydelser samt ge en grund för en uppdelning av de verser där ordet förekommer i olika kategorier, det vill säga utgöra en bas för en taxonomi.

Målet med taxonomin är att identifiera de verser där det direkt handlar om fruktan i relation till Gud. När dessa verser är identifierade söker jag författarens mening med texten genom att göra en teologisk analys av de olika verserna, till del gruppvis, till del var för sig. Utgångspunkten här är, som ovan angivits, den grekiska texten till NT, med beaktande av de textkritiska kommentarerna. Den teologiska analysen av enskilda verser bygger på kommentarlitteraturen och närläsning av texten.

Översättningen till svenska av ord med roten φοβ har varierat mellan de olika bibelöversättningarna. Den senaste översättningen av Bibeln till svenska som ingår i denna uppsats är Bibel 2000 som gjordes av Bibelkommissionen. Målet med arkivforskningen var att hitta teologiska motiveringar till de olika ordvalen i översättningen och jag har gått igenom allt material som rör översättningarna av de enskilda verser jag valt att studera.

I samband med varje analys kommer jag att ange de svenska bibelöversättningarna med tyngdpunkt på Bibel 2000. Målet här är att se om den svenska översättningen förmedlar den teologi som författarna avsåg.

För att få en uppfattning om vad ordet frukta betyder i det svenska språket och hur det tolkas gör jag en kort lexikal och etymologisk analys. Att ordet fruktan beskrivs på ett visst sätt i litteraturen är inte nödvändigtvis samma sak som förståelsen av detta hos de som bor i Sverige i dag. För att få en så bred bild som möjligt av hur ordet uppfattas har jag även låtit göra en kvantitativ analys med hjälp av ett undersökningsföretag. Underlaget för denna undersökning är ett urval av de som är folkbokförda i Sverige dag. Resultaten är statistiskt säkerställda.

1.4 Material

Denna uppsats utgår från den grekiska grundtexten så som den presenteras i Nestle-Alands 28:e upplaga av Nya Testamentet.

När det gäller översättningar till svenska utgår jag från Bibel 2000, 1917 års bibel samt Karl XII:s bibel. Underlaget för den lexikala analysen är i första hand uppslagsverk och artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter. Jag har använt mig av relevanta större uppslagsverk inom ämnesområdet. Det är The New Interpreters Dictionary of the Bible, Theological Dictionary of the Old Testament och Theological Dictionary of the New Testament. När det gäller vetenskapliga artiklar finns det endast ett fåtal som handlar om "fear" i relation till Gud. Jag har i stort sett använt alla artiklar på svenska eller engelska som går att hitta genom sökning på ordet "fear" och "God" och som innehåller analyser av de aktuella begreppen. Vid analysen av orden i icke-bibliska sammanhang tillkommer texter från Platon och Homeros.

I kapitlet som handlar om de betydande teologernas tolkning av begreppet utgår jag från deras egna texter med ett undantag och det är Paul F. Stuhrenbergs artikel "The God-fearers in Martin Luther's Translation of Acts" som innehåller tydliga sammanfattningar av Martin Luther synsätt när det gäller "fear" i relation till Gud.

Undersökningen av hur begreppet uppfattas av de som bor i Sverige i dag och den svenska kontexten baseras dels på ordböcker, dels på resultatet från en kvantitativ undersökning som gjorts med hjälp av undersökningsföretaget Novus av hur folk i Sverige uppfattar ordet frukta. Undersökningen gjordes i november 2015 med 1019 svarande. Den metod som användes här är samma metod som används vid opinionsundersökningar av partisympatier. De tillfrågade utgör ett statistiskt urval av de som är folkbokförda i Sverige och som ska spegla folket i Sverige såväl geografiskt som åldersmässigt och socioekonomiskt. Resultatet är statistiskt säkerställt. De responderande i undersökningen fick svara på två frågor om betydelsen av ordet frukta. Enkäten är på svenska och det finns därför anledning att tro att det finns ett större bortfall bland de responderande som inte kan svenska. Det finns dock ingen bortfallsanalys angående detta och jag benämner därför resultatet som att det generellt gäller de som bor i Sverige i dag.

När det gäller översättningen av Bibel 2000 är det den statliga utredningen och Bibelkommissionens arkiv på Landsarkivet i Uppsala som legat till grund.

Bibel 2000 kom till som ett resultat av en statlig utredning. Det är den tredje bibelöversättningen i statlig regi. Den första är Gustav Vasas, 1541, senare reviderad med kapitel- och versindelning i Karl XII:s Bibel. Den andra översättningen i statlig regi var 1917 års Bibel och den tredje är alltså Bibel 2000. Utöver detta finns ett antal fristående översättningar men de behandlas inte här. 1972 beslutade regeringen att tillsätta en Bibelkommission som skulle översätta NT. Målet var att denna översättning skulle vara ”huvudtext för Bibeln inom det svenska språkområdet”.² Utifrån direktivet ska vidare ”bibelns grundtexter överföras till nutida svenskt språk i trohet mot originalets stilmedel och stilvariationer, sedan deras ursprungliga lydelse har fastställts och sedan de utforskats och tolkats med vedertagna vetenskapliga metoder”. Översättningen skulle dessutom kunna användas av olika samfund, passa såväl för högre studier som privat läsning. Den ska dessutom vara ”lyhörd för nutida uttrycksformer” och förmedla ”texternas innehåll och stilkaraktär utan att vålla onödiga språkliga hinder för förståelsen”. 1975 och 1977 kom tilläggsdirektiv om att även översätta GT och dess olika tillägg. Flera delar publicerades separat men år 2000 var Bibeln i dess helhet färdigöversatt och försedd med fotnoter, förklaringar och kartor. Den publicerades först under namnet SOU 2000:100.

I det materialet från Bibelkommissionen som finns arkiverat hos Landsarkivet går det att följa arbetet med översättningen från de första manusen, via korrespondens med de experter i stilistik och exegetik som var knutna till utredningen, till den slutliga texten. När det gäller NT finns inte så mycket material bevarat. De olika manusen och korrespondensen finns arkiverad men det går inte att se vilka överväganden som gjorts och vilka hänsyn som tagits.

De teologiska analyserna i uppsatsen bygger på ett flertal kommentarer. Alla kommentarer tar inte upp betydelsen av ord med roten $\phi\omicron\beta$ och jag har därför inte använt samma genomgående utan använt de som kommenterar det aktuella begreppet i respektive vers. Genomgående är att det alltid är minst två äldre och två modernare kommentarer.

---

² SOU 1999:100. *Bibeln – texterna*.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds, i kapitel två, med en lexikal analys av hur ord med roten $\phi\omicron\beta$ används i såväl GT som i icke-bibliska källor. Målet här är att undersöka hur ordet användes och kunde uppfattas vid tiden för NT:s tillkomst.

Kapitel tre redogör för fyra betydande teologers analys och tolkning av ord som kommer från roten $\phi\omicron\beta$. Målet här är att ringa in de olika betydelseerna och hitta en grund för en taxonomi.

I kapitel fyra beskrivs kortfattat den svenska kontexten. Här finns en etymologisk redogörelse, en kvantitativ undersökning av hur de som bor i Sverige i dag uppfattar ordet frukta samt en beskrivning av hur Bibel 2000 kom till.

Med innehållet i dessa kapitel ovan som bakgrund undersöks vers för vers för att göra en taxonomi, det vill säga att dela in användningen av ord med roten $\phi\omicron\beta$ i olika kategorier. Målet här är att identifiera de verser där det direkt handlar om fruktan i relation till Gud. När dessa verser är identifierade söker jag författarens mening med texten genom att göra en teologisk analys av de olika verserna, till del gruppvis i kapitel 5, till del var för sig i kapitel 6. Utgångspunkten här är, som ovan angivits, den grekiska texten till NT, med beaktande av de textkritiska kommentarerna. I samband med varje analys kommer jag att ange de svenska bibelöversättningarna med tyngdpunkt på Bibel 2000 och också redogöra för de kommentarer och förändringar som finns dokumenterade i Bibelkommissionens handlingar. Målet här är att se om den svenska översättningen förmedlar den teologi som författarna avsåg. Som påpekats ovan är jag väl medveten om att författarnas avsikt aldrig går att slå fast men det går att närmas sig den men hjälp av exegetiska metoder.

I syfte att förenkla läsandet använder jag nedan beteckningen $\phi\omicron\beta$ -ord som benämning på de ord som utgår från roten $\phi\omicron\beta$.

2. Lexikal analys av ord med roten fob i GT och i icke-bibliska källor

Ord från roten φοβ, har många olika betydelser och jag kommer nedan att ge exempel på detta från olika tider och i olika kontexter, det vill säga en kombination av diakron och synkron analys. När jag sökt i engelskspråkiga lexikon som *Theological Dictionary of the Old Testament*, *The New Interpreters Dictionary of the Bible*, *Religion Past and Present* och *Theological Dictionary of the New Testament* har jag utgått från sökordet "fear".

2.1 Frukthan i GT

Φοβ-orden i GT motsvaras främst av hebreiska ord från rötterna *yr* och *pkhd* men i en tredjedel av fallen är det ord med andra rötter. De förekommer mer än 400 gånger i GT. Den ungefärliga siffran beror på att antalet förekomster påverkas av vilka texter som ska inkluderas och vilka läsararter som är utgångspunkten. I Septuaginta, LXX, förekommer exempelvis ett flertal φοβ-ord som inte motsvaras av några hebreiska ekvivalenter.³

Φοβ-ord används ofta med betydelsen rädsla eller bävan för något yttre, för djur, för krig och död, eller att fly från något, se exempelvis i 1 Mos 31:31, 5 Mos 2:4, och 2 Sam 14:15, eller ännu starkare med ordet förskräckta, i Jer 36:16. Φοβ-ord används även i samband med fiendskap mellan människor som exempelvis när Moses fruktar Faraos hämnd, Laban fruktar Esau eller när Israeliterna är rädda för den egyptiska armén eller kanaanéerna.⁴ Φοβ-ord används också för att beskriva relationen till Gud.⁵ Det kan exempelvis handla om hans fruktansvärda makt som är så stor i Jes 2:10ff att folk ska fly undan. Ofta kopplas det ihop med yttre tecken på känslan som när Elifas i Job 4:14 säger "Jag fylldes av skräck och bävan, hela kroppen skälvde av skräck". Samma betydelse finns i Qumrantexterna där φοβ-ord används för att beskriva att Gud är fruktansvärd. Gud är inte bara respektingivande utan kan vara farlig, eller till och med livsfarlig att ha att göra med, 2 Mos 33:20 "ingen människa kan se mig och leva".

---

³ *Theological Dictionary of the Old Testament* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1990), vol 6, 296.

⁴ *The New Interpreters Dictionary of the Bible* (Nashville: Abingdon Press, 2007), "fobos", vol 2, 439.

⁵ *The New Interpreters Dictionary of the Bible*, 440.

Φοβ-ord kan också vara kopplade till medvetenheten om människans egen syndighet som i berättelsen om den första kvinnan i 1 Mos 3:10 som var rädd för att möta Gud då hon var naken.

Någon motsvarighet till φοβ-ord i mer politisk betydelse fanns inte i dåtidens hebreiska. Ord som terror användes över huvud taget inte eftersom det inte fanns någon förståelse av detta begrepp.⁶

Φοβ-orden kan också vara synonyma med vördnad, som i 3 Mos 19:3. Folk känner fruktan i relationen till Gud, en känsla som är en blandning av rädsla och vördnad. I 1Mos 22:12 används uttrycket frukta Gud då ängeln säger till Abraham ”Nu vet jag att du fruktar Gud när du inte har vägrat mig din ende son”.

Φοβ-orden måste också läsas i relation till att Gud är god och förlåtande. Moses fruktar Gud i 2 Mos 3:6, men händelsen resulterar i frigivning ur fångenskapen i Egypten. Det kan också kopplas ihop med ord som älska. I 5 Mos 10:12 står att Herren begär att vi ska ”frukta Herren, din Gud, så att du alltid vandrar hans vägar, älskar honom och tjänar Herren din Gud av hela ditt hjärta och med hela din själ”

Att frukta Gud är också, definierat i 5 Mos 6:2, en term som beskriver en grupp eller en kult, ett normativt begrepp förknippat med ett visst förväntat moraliskt beteende.⁷ Det beteendet är inte juridiskt reglerat och brott mot de egna moralreglerna behöver inte bli föremål för legala sanktioner. De som fruktar Gud tillhör den gode Guden och vill leva rättfärdigt. Eftersom själva meningen med livet är att frukta Gud, även om begreppet kan ha olika innebörd, blir att inte frukta Gud en ontologisk privation, en avsaknad av något som naturligt tillhör människan. Att frukta Gud är helt enkelt ett sätt att älska och tro på Gud och tillhöra hans gemenskap vilket uttrycks på flera ställen i Gamla testamentet och är centralt i 5 Mos.⁸ Att definiera de som fruktar Gud blir med automatik ett sätt att skilja ut de som inte fruktar Gud, hedningarna, som i 5 Mos 25:18 när amalekiterna högg ner alla eftersläntare ”utan att frukta Gud”. När det gäller synen på hedningar och deras uppförande är en möjlig tolkning av uttrycket att frukta

---

⁶ Jonathan Fine, "Political and Philological Origins of the Term Terrorism from the Ancient Near East to Our Times", *Middle East Studies*, vol 46 (2), (2010): 272.

⁷ Job Y. Jindo, "On the Biblical Notion of Human Dignity: 'Fear of God' as a condition for Authentic Existence", *Biblical Interpretation*, no. 19 (2011): 434.

⁸ *The New Interpreters Dictionary of the Bible*, "fobos", 440.

Gud, att det också förväntas finnas ett inslag av önskat beteende i förhållande till auktoriteter i allmänhet och inte till en speciell Gud. Att de inte fruktar Gud blir då detsamma som att de inte fruktar, vördar eller respekterar auktoriteter och rådande samhällsordning.⁹

I GT kan φοβ-ord även ha betydelsen respekt och vördnad med en koppling till visdom, särskilt i Ordspråksboken. Här är ordet förknippat med lärande och reflekterande. ”Att frukta Herren är början till vishet”, Ords 9:10. Hur detta ska tolkas är dock omstritt. Vad kommer först, fruktan eller vishet? De flesta exegeter är överens om att det är en pågående iteration, mer vishet leder till större insikter när det gäller Gud vilket i sin tur ger mer vishet. Det omstridda är om det hebreiska ordet *thlh* ska översättas med ”början” eller ord synonyma med ”viktigaste del”.¹⁰ Blir människan visa genom att frukta Gud eller är vishet en förutsättning för gudfruktighet? I detta sammanhang är det relevant att använda uttrycken propositionell och perceptuell kunskap. Propositionell kunskap refererar till varandet och händelser, faktiska eller inbillade, det som i dagligt tal uttrycks som ”vi vet”. Perceptuell kunskap handlar om det som tas in med våra sinnen och erfarenheten av detta. Det handlar alltså inte bara om vad en person erfar utan om hur det görs.¹¹ När Faraos inte fruktar JHWH kan det både betyda att han inte vet något om JHWH men också att han saknar kognitiv kunskap om Gud och inte fruktar Gud i meningen respekterar, vördar. Att han inte vet något om JHWH är inte sannolikt. Däremot vill han inte erkänna JHWHs auktoritet. Logiskt är då att han saknar kognitiv kunskap om JHWH och därför inte fruktar honom. Parallell kan göras med engelskan ”ignorant” och ”ignorance”. Att sakna kunskap, att vara ”ignorant”, leder inte till respekt och vördnad utan till ”ignorance”.¹²

I rabbinsk litteratur diskuteras hebreiska motsvarigheter till φοβ-ord men det finns ingen gemensam hållning till om det är ett positivt eller negativt begrepp. Frågan här är om det handlar om kärlek eller fruktan. Styrdes Job av fruktan för eller av kärlek till Gud?¹³

Det finns alltså flera olika betydelser av φοβ-ord i GT. De kan betyda såväl fruktan och rädsla som respekt och vördnad, Det kan också vara ihopkopplat med kunskap eller fungera som

---

⁹ Jindo, 435.

¹⁰ Zoltán Schwab, ”Is Fear of the Lord the Source of Wisdom”. *Vetus Testamentum*, no 63 (2013), 653.

¹¹ Jindo, 439.

¹² Jindo, 444.

¹³ *Theological Dictionary of the New Testament* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1972-1989), ”fobos”, 207.

identitetsbeteckning för en grupp med ett visst förväntat moraliskt beteende och förhållningssätt, inte minst i förhållande till auktoriteter.

2.2 Frukten i icke-bibliska källor

I icke-bibliska grekiskspråkiga sammanhang har φόβ-ord oftast betydelsen skrämman, få att fly, vara rädd. Homeros använde orden sällan och då endast i sammanhang med att fly från något.¹⁴ Enligt Aristoteles är φόβος negativt och skilt från begrepp som respekt och vördnad. Det orsakas, enligt honom av upplevelser av en kraft som kan förstöra och orsaka smärta.¹⁵ Här handlar det i stället om en koppling till en fysisk reaktion som ett resultat av att kroppen kyls ner genom exempelvis blodförlust som leder till skakningar, kramper och smärta vilket i sin tur ger upphov till vånda. Sokrates och Platon menar i stället att det handlar om ett hot mot existensen genom maligna, skadliga, trosuppfattningar.¹⁶ Stoikerna ansåg att φόβος var en irrationell känsla som skulle bekämpas.

Platon, Eurupides och Xenofokles med flera använde också orden för att beskriva en flykt från något, eller bli skrämmd av något. Det finns dock texter där det snarare handlar om en ängslan eller en tvekan, som i Platons Sofist ἐγώ μὲν γὰρ φοβοῦμαι σοφιστὰς φάναι, jag tvekar att kalla dem sofister (min översättning).¹⁷ I mer sällsynta fall förekommer orden i betydelsen vördnad, respekt och då alltid i relation till någon mäktig eller en gud.¹⁸

En förklaring till att ordet kopplas till makt är att den grekiske guden Ares i sin utomäktenskapliga relation med Afrodite fick fyra barn varav ett hette Fobos, oftast översatt med rädsla. Fobos avbildas oftast som en krigisk gud eller som ett groteskt kreatur och var en så inflytelserik gud att det både offerades och byggdes tempel till hans ära.

Kopplingen till makten finns tydligt på många ställen och uttrycket τὰ φοβερῶτατα ἡδικτα, från kejsaren, (min översättning) användes regelbundet för att etikettera att något kom från

---

¹⁴ Homeros, *Odyssen* (Medford: Perseus Digital Library Tuft University), 22.229. www.perseus.tufts.edu (Hämtad 2016-02-02)

¹⁵ Russel Reno, *Fear of the Lord*. (Texas: Center for Christian Ethics at Baylor University, 2009), 12.

¹⁶ Theological Dictionary of the New Testament, 195.

¹⁷ Platon, *Sofist*, Perseus Digital Library, Tuft University, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0171%3Atext%3DSoph.%3Asecti on%3D231a> (Hämtad 2016-01-13).

¹⁸ Theological Dictionary of the New Testament, 197.

kejsaren.¹⁹ Platon skriver om respekt för dömandet, och ordet finns även inristat på en sten i Delfi τὸ κρατοῦν φοβοῦ, frukta makten (min översättning)²⁰.

I icke-bibliska antika källor handlar ord med roten φοβ nästan alltid om ett möte mellan en människa och en kraft. Reaktionen på denna kraft kan variera från skräck till ängslan och respekt. De mer negativa och destruktiva betydelseerna är dock dominerande.

Historieskrivaren Josefus använder orden φόβος och φοβέομαι över 200 gånger och då nästan uteslutande i sammanhanget fruktan, rädslan eller förskräckelse.²¹

Den allmänna förståelsen av ord med roten φοβ var, vid den tid då NT skrevs, kopplat till rädsla för yttre hot mot den egna individen men också ett relationellt begrepp kopplat till en makt eller en religion. Det är oftast ett negativt begrepp med betydelsen rädsla eller att fly från något men i förhållande till en makt också i form av respekt eller, i vart fall i GT, vördnad.

3. Fyra teologers syn på betydelsen av ord från roten φοβ.

Det finns flera och varierande förklaringar till att φοβ-orden i olika texter kan ha helt olika betydelser. Det finns också olika försök att kategorisera och beskriva detta som olika sorters φοβ-ord. Jag använder nedan generellt det svenska ordet fruktan för att beskriva de φοβ-ord som i engelska texter har översatts med "fear". Det underlättar läsningen och eftersom det endast sker i detta kapitel påverkar detta ordval inte den teologiska analysen i följande kapitel som, vilket beskrivits inledningsvis, utgår från den grekiska grundtexten. I det följande tar jag upp några olika synsätt på vad φοβ-orden och begreppet fruktan kan innebära teologiskt. Ambitionen är inte att vara heltäckande utan att ge exempel på teologiska synsätt under olika perioder och sammanhang i syfte att dels ringa in de olika teologiska betydelseerna, dels att ge en grund för en kategorisering av de verser i NT som innehåller φοβ-ord. De teologer jag tar upp är Thomas av Aquino, Påven Franciskus, Martin Luther och Rudolf Otto. Två av dem är katoliker, två är protestanter, två är förmoderna och två är moderna.

---

¹⁹ Theological Dictionary of the New Testament, 194.

²⁰ Ioannes Stobaios. Anthologium III, 1, 173, ed. C. Wachsmuth and O. Hense. <http://www.fysis.cz/presokratici/7mudrcu/Sosiad.pdf> (Hämtad 2016-05-26).

²¹ The New Interpreters Dictionary of the Bible, 441.

3.1 Thomas av Aquino

Thomas av Aquino delar upp begreppet fruktan i servil fruktan eller oren fruktan och filial fruktan eller ren fruktan. Till detta kommer initial fruktan, vilket är en blandning av de två ovan.²² Fruktan kan vara rädslan för det onda men också rädslan för Guds straff vilket i sig är gott eftersom han vill oss väl. Det förra handlar endast om straff men i det andra fallet finns, utöver rädslan för Guds straff, en inbyggd rädsla i att göra fel. Det blir en växande känsla och ökad medvetenhet om synd. Eftersom anden vänder den som tror mot Gud kommer den samtidigt att vända denne allt mer bort från synden, inte på grund av fruktan för straff och att inte bli belönad för goda gärningar, utan för att Guds kärlek leder till en önskan att leva efter hans vilja. För Thomas räcker det inte med att undvika att synda. Arvsynden gör att sinnet och intellektet förmörkas och gör det otydligt och svårt att se vad som är synd. Så om en man vänder sig till Gud endast på grund av rädslan för att straffas är det en servil fruktan. Vänder han sig till Gud av rädsla för att göra fel, att synda, är det en filial fruktan och är det en blandning av dessa är det en initial fruktan.

Thomas av Aquino tar också upp skillnaden i fruktan mellan slavens fruktan för ägaren och sonens fruktan för fadern. Slaven fruktar ägaren på grund av den makt ägaren har över slaven. Sonens fruktan för fadern baseras på en förening i kärlek. Det förra är servil fruktan och det senare filial.²³ Thomas av Aquino anser, i likhet med Augustinus, att all fruktan har sin rot i kärlek. Dock måste man vara uppmärksam på om det är kärlek till något världsligt eller till Gud, det slutligt goda. Om någon girig beskriver sin kärlek till arbete så handlar det inte om något gott utan om att han ska få materiella fördelar här på jorden. Världslig, servil fruktan som kommer från världslig kärlek är alltid ond.²⁴

Filial fruktan är inte en dygd utan en av de sju nådegåvorna. En dygd är ett för människan påbjudet förhållningssätt för att komma närmare Gud och bli mer perfekt. För att få hjälp att komma ännu närmare Gud på vår väg mot perfektion behövs gåvorna. En av dessa är fruktan.²⁵

---

²² St Thomas Aquinas, *The Summa Theologica* (New York: Benziger Bros., 1947) II-II, 19.2. <http://dhspriority.org/thomas/summa> (Hämtad 2015-12-05).

²³ St Thomas Aquinas, II-II, 19.2

²⁴ St Thomas Aquinas, II-II, 19.3

²⁵ St Thomas Aquinas, I-II, 68.1

3.2 Påven Franciskus

Påven Franciskus skiljer, i likhet med såväl Augustinus som Thomas av Aquino på olika sorters fruktan. Fruktan i betydelsen rädsla leder till självcentrering och försvagning. Det är enligt Påven inte en kristen attityd vilket påpekas på flera ställen i bibeln med uttrycket frukta inte.²⁶ Denna sorts fruktan är helt skild från fruktan av Gud som är helig. Påven delar upp fruktan för Gud i fyra kategorier.

Den troende känner en vördnadsfull fruktan för skaparen. Att säga att Gud älskar oss och är glädje samtidigt som han ska fruktas blir enligt Påven kontradiktoriskt om inte begreppet att frukta Gud är synonymt med en respektfull vördnad för Gud.²⁷

Den troende känner fruktan för domen. Alla syndare borde frukta Guds straff. Han är fulländad och god och det är inte människan. Genom att frukta Gud med innebörden att fruktar domen hjälper det människan att avhålla sig från att göra fel saker.

Fruktan för Guds fulländning och helighet inbegriper fruktan för den smärtsamma process att bli återskapad och renad från synd.²⁸ Dessa tre kategorier av fruktan i relation till Gud är servila.

Den fjärde kategorin är filial fruktan – fruktan att göra vår fader besviken är, i likhet med ett barn som avstår från att göra tokigheter av fruktan för sina föräldrar, en gåva från Gud. Detta handlar om respekt för Gud och inte om rädsla för straff. Påven förklarade i en predikan att ”there is no servile fear, but rather a joyful awareness of God’s grandeur and the grateful realization that only in him do our hearts find true peace”.²⁹ Att frukta Gud ska, menar påven, fungera som ett alarm. Fel väg leder till ondska. Det slutliga målet är den filiala fruktan för Gud. Den har inget med rädsla att göra utan hör till mysteriet med den gudomliga transcendensen.

---

²⁶ Påven Franciskus, “Fear Is Not A Christian Attitude”, Vatican Radio, 15 maj 2015. <http://aleteia.org> (Hämtad 2015-11-15).

²⁷ Påven Franciskus, “Why should we fear the Lord”, Vatikanens websida. www.aggieatholicblog.org (Hämtad 2015-12-15).

²⁸ Påven Franciskus, “Why should we fear the Lord”.

²⁹ Påven Franciskus, Predikan på St Petersplatsen, 7 juni 2014. www.catholicnewsagency.com (Hämtad 2015-12-15).

3.3 Martin Luther

Martin Luther skiljer i likhet med de tidigare nämnda teologerna mellan servil och filial fruktan. Servil fruktan är knuten till köttet men filial fruktan handlar om tro.³⁰ Han liknar servil fruktan vid den fruktan en fånge känner för sin torterare. Filial kärlek är sonen som älskar sin far och inte vill göra honom besviken. Den förra handlar bara om rädsla och torterarens vrede, den senare om kärlek.

Luther menar att alla, även kristna, känner servil fruktan eftersom även kristna är av kött. Denna fruktan har en koppling till GT och till lagen. Den troende måste följa lagen av fruktan för sin egen världsliga existens. Den som tror på Gud byter ut lagen, vare sig det är Moses lag eller någon annan lag, mot en ny lag, Kristus lag, eftersom han är herre även över lagen. Den filiala fruktan handlar enligt Luther om ängslan kopplad till tro "Where faith consoles and sustains the anxious heart".³¹ En fruktan som inte är kopplad till tro är servil och den är negativ. Eftersträvansvärt är den filiala fruktan som är något "heligt och precist" och för den som vänder sig till Gud och tror på honom blir fruktan något gott "blandat med nektar". Den troende kommer därmed inte endast att frukta Gud utan också älska honom.³²

3.4 Rudolf Otto

Rudolf Otto definierar i sin bok *Das Heilige*, innebörden av begreppet religion men inte av begreppet att frukta Gud. Han använder det i stället, odefinierat, för att beskriva andra företeelser. Hans utgångspunkt är att det icke-rationella i religionen har en självklar plats och är en avgörande del i definitionen av begreppet religion. Det heliga kan inte förklaras med förnuft eller moral, det är något helt annat, en religiös känsla som går utanför det rationella konceptet religion men ändå inte är skilt från det. Otto skriver att det heliga är, ἁγιον, vilket kan översättas med outsägligt.³³ För att beteckna detta outsägliga, extra, heliga, det som är bortom godhet, konstruerar han uttrycket *numinous* från latinets *numen*.³⁴ Numinous handlar om en känsla, ett beroende av något som är objektivt och oberoende av självet, den

---

³⁰Martin Luther, *Commentary on the Epistle to the Galatians* (Michigan: Zondervan Publishing House, 1949), 2:17. <http://www.iclnet.org/pub/resources/text/wittenberg/luther/gal/web/gal2:17> (Hämtad 2015-12-12). Paul F. Stuehnenberg, The God-fearers in Martin Luther's Translation of Acts. *The Sixteenth Century Journal* 20, no 3 (1989): 409.

³¹ Stuehnenberg, 409.

³²Martin Luther, *Commentary on the Epistle to the Galatians*, 2:19.

³³ Rudolf Otto, *The Idea of The Holy* (London: Oxford University Press, 1958), 5.

³⁴ Otto, 6.

djupaste och mest fundamentala religiösa känsla i alla som haft en religiös upplevelse. Numinous är inte ett koncept eller en känsla som det går att referera till, det kan aldrig fångas eller beskrivas och inga analogier kommer ens i närheten av den egentliga innebörden. Upplevelsen av numinous kan komma till oss på alla olika sätt, smygande och fint eller snabbt och överväldigande. Erfarenheten av numinous betecknas som *mysterium tremendum*. Mysterium är en erfarenhet av "the wholly other", och tremendum innebär att det är en känsla av vördnad, allsmäktighet som frambringar ödmjukhet och energi som kommer från numinous.³⁵ *Tremor*, är enligt Otto, den naturliga primitiva känslan för fruktan. Fruktan eller att rysa och skaka av skräck, visar på att mysteriet verkar innan det finns någon medvetenhet om vad det är som pågår. Ett exempel på en primitiv form av detta är att rysa av skräck inför spökhistorier trots att det borde vara uppenbart att de inte är sanna. Att påverkas fysiskt och känna att blodet stelnar eller att det finns en krypande känsla är en fysisk reaktion som enligt Otto är något mer än naturlig vanlig rädsla. Det är en själslig upplevelse som påverkar känslor och som kommer innan medvetenheten om vad som pågår. Mysterium tremendum är en analog reaktion på numinous. Otto använder inte uttrycken servil och filial fruktan men tremor och dess förhållande till fruktan kan tolkas som en servil fruktan och mysterium tremendum som en filial.³⁶

Exemplen ovan visar att begreppet fruktan och att frukta Gud är svårfångat och inte finns tydligt definierat. Den servila fruktan är mindre problematisk då den förefaller synonym med svenska begrepp som rädsla och förskräckelse. Den filiala fruktan är svårare att fånga. De analogier som används av teologerna i texten ovan kan hjälpa till att ringa in betydelsen men är i vissa fall mindre relevanta i dag än de möjligen var när de skrevs. Ett exempel är analogin med den gode fadern som man fruktar och där respekten för honom gör att man avhåller sig från synd. Denna analogi används av såväl Martin Luther som Tomas av Aquino. Med upplysningen och den ökade betydelsen av förnuftet och vetenskapen på bekostnad av religionen kom också kritiken av det auktoritära. Att i dag se okritiskt på sin fader som en auktoritet är inte lika självklart. I kulturer som exempelvis den svenska, där det finns en särskild skyddslagstiftning för barn i förhållande till deras föräldrar blir det än mer svårt att förstå.

---

³⁵ Otto, 26.

³⁶ Otto, 59.

Av ovanstående framgår att en rimlig grund för uppdelning av begreppet fruktan kan baseras på bedömningen av om den är servil eller filial. Den servila är kopplad till köttet, rädsla, och leder till en självcentrering och försvagning. Den servila fruktan är inte en kristen attityd. Den filiala fruktan är en gåva från Gud och handlar om relationen till Gud och det heliga.

4. Begreppet fruktan i Svenska språket

I detta kapitel är Sverige i fokus. Jag inleder med att undersöka jag hur de som bor i Sverige i dag uppfattar det svenska ordet frukta. Anledningen till att titta närmare på just detta ord är att det är mycket vanligt att översätta $\phi\omega\beta$ -ord med just fruktan. Det sker vid en tredjedel av alla förekomster i NT. Ordet fruktan är dessutom det svenska ord som kan innefatta $\phi\omega\beta$ -ordens samtliga betydelser. I detta kapitel går jag kort igenom den lexikala betydelsen av ordet frukta och redovisar en kvantitativ undersökning av svenska folkets uppfattning om ordets betydelse. Här finns också ett kort resonemang om den svenska kontexten. Kapitlet avslutas med en beskrivning av Bibel 2000 och de direktiv som föregick översättningsarbetet.

4.1 Etymologisk förklaring av ordet fruktan

Etymologin för det svenska ordet fruktan är omstridd och oklar.³⁷ En förklaring är att det kommer från medeltidstyskans vruchten, rädsla. Det germanska ordet ska i sin tur ha sina rötter i det latinska querguerus, feberaktig eller darra.³⁸

I svenska ordböcker finns lite olika förklaringar till ordets nutida betydelse. I Svensk Ordbok anges att frukta betyder vara rädd för något eller någon men tillsammans med Gud kan det också betyda hysa vördnad för.³⁹ I Svenska Akademiens ordlista varierar det mellan upplagorna. I 1974 års upplaga anges ingen synonym för verbet frukta. För substantivet

---

³⁷ Elof Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok* (Lund: C. W. K. Gleerups förlag, 1922) "frukta". <http://runeberg.org/svetym/0246.html> (Hämtad 2015-11-13).

³⁸ Hellquist, 175.

³⁹ *Svensk Ordbok* (Stockholm: Esselte studium, 1986), "frukta".

fruktan anges synonymen farhågor med tillägget fruktansvärd och fruktansvärdhet.⁴⁰ I 1986 års upplaga finns angivet att det tillsammans med Gud kan betyda vörda.⁴¹

4.2 Kvantitativ undersökning

I syfte att få en bild av hur de som bor i Sverige i dag uppfattar betydelsen av ordet frukta, lät jag göra en kvantitativ undersökning. Underlaget är ett urval av de som är folkbokförda i Sverige. Enkäten innehöll två frågor om ordet fruktan. Resultatet är statistiskt säkerställt.

Fråga 1.

Inom religioner talar man om fruktan och att frukta, till exempel en Gud. Vilket eller vilka alternativ tycker du är en korrekt beskrivning av fruktan?

De responderande fick fylla i mer än ett alternativ. Svaren var:

Rädsla	74%
Respekt	15%
Vörtnad	11%
Inget av dessa	5%
Vet ej	6%

Fråga 2.

Anser du att ordet fruktan är ett positivt eller negativt ord?

Endast ett svarsalternativ fick anges. Svaren var:

Positivt	5%
Negativt	88%
Vet ej	7%

En överväldigande majoritet anger alltså att ordet betyder rädsla och att det är ett negativt ord. Det går, omvänt och med utgångspunkt från såväl ordböcker som undersökningen, inte att utgå från att det är givet för flertalet att ordet frukta har minst två betydelser, dels synonymt med rädsla, dels synonymt med vörtnad/respekt.

---

⁴⁰ Svenska Akademiens ordlista, 10:e upplagan, (Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1975), "frukta".

⁴¹ Svenska Akademiens ordlista, 11:e upplagan, (Stockholm: Norstedts förlag, 1986), "frukta".

En förklaring till majoritetens förståelse av ordet frukta kan vara den höga sekulariseringsgraden i Sverige.⁴² Protestantiska länder är mer sekulariserade än länder i övriga världen, med Japan som det främsta undantaget, och av dem är Sverige mest sekulariserat. Enligt World Value Survey var det år 2014 endast 26,2% av befolkningen i Sverige som anser att religionen är ganska viktig eller mycket viktig.

Det finns flera teorier och förklaringar till sekulariseringen i sig. Jag lämnar dessa därhän i detta sammanhang. Sekulariseringen i Sverige kan naturligtvis också förklaras och tolkas på många sätt med resultat som allt från en mer utbredd ateism till en ökad andlighet som söker nya kanaler. Oavsett hur man väljer att tolka denna utveckling är det få som regelbundet går i kyrkan eller deltar i kyrkliga sammanhang och därmed förändras betydelsen av det kristna språket. Före detta ärkebiskop K. G. Hammar menar att kunskapen och kännedomen om det kristna språket är en viktig orsak till den ”oreflekterade folkliga ’ateism’ som finns i vårt land”. Han skriver i sitt herdabrev *Samtal om Gud* att ”Om språklösheten är utbredd kommer det språk som ändå finns att upplevas som ett främmande språk. Så är det med språket för Gud i vårt samhälle”⁴³ Han förklarar det med att det kristna språket har ett transcendent innehåll och att om språket inte erövrats inifrån blir språket ett ”främmande språk och det blir som när man nybörjaraktigt håller på att lära sig ett nytt språk. Man vill att varje nytt ord ska ha en tydlig motsvarighet i det som man redan känner till”.

Ordet frukta tolkas av absoluta flertalet som ett negativt uttryck. Trots att det är en flervalfråga är det endast ett fåtal som angett att ordet även kan ha en positiv betydelse. Bristande insikt och kunskap om det kristna språket och kristna erfarenheter och, som K.G. Hammar skriver, viljan att varje ord ska ha en tydlig motsvarighet i det man känner till, kan vara en förklaring till att de positiva betydelseerna av ordet inte är näraliggande för flertalet i denna undersökning.

---

⁴² <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp> (Hämtad 2015-12-16).

⁴³ K.G. Hammar, *Samtal om Gud* (Stockholm: Verbum förlag, 1997), 26.

4.3 Bibelkommissionen och Bibel 2000

I svenska bibelöversättningar har översättningen av φοβ-ord förändrats kraftigt över tid. I Karl XII bibel används oftast ordet räddhoge men även rädd och fruktan förekommer frekvent. Φοβ-ord är aldrig översatta med ord som respekt eller vördnad. Samma sak i Bibel 1917 där den helt dominerande översättningen är frukta och fruktan.

Bibel 2000 är en översättning av Bibelkommissionen och ett arbete som bedrivits på uppdrag av staten. Detta har jag beskrivit utförligt i kapitel 1.4. I denna översättning är översätts φοβ-ord med olika former av ordet frukta vid en tredjedel av förekomsterna men ord som rädd och rädsla används lika ofta. När det gäller φοβ-ord i relation till Gud är översättningen mycket mer varierad. Då förekommer på enstaka ställen även ord som vördnad, lydnad och respekt. Mer om detta i detalj i den teologiska analysen i kap 7.

5. Kategorisering och tolkning

Ord med roten φοβ förekommer 158 gånger i NT, fördelat på 146 olika verser. Med utgångspunkt i kyrkofäders och teologers synsätt och resonemang, som redovisats ovan, går det att dela upp förekomsterna av orden i tre olika kategorier efter vad som är objektet. Den första kategorin handlar om yttre hot, i den andra är det olika former av Guds uppenbarelse, epifani, som är objektet och i den tredje gruppen handlar det om relationen till Gud. Översättningarna i detta kapitel är hämtade från Bibel 2000. De två första kategorierna är servil fruktan.

5.1 Yttre hot

Kategori ett är den vanligast förekommande och finns i 65 verser. Här är objektet något externt som uppfattas som hotfullt. Exempel på detta är rädsla för judarna i Joh 7:13, 9:22 och 20:19, rädsla för en upprörd folkmassa i Matt 14:5 där Herodes ” vågade inte för folket”, Matt 21:46 där de ”var rädda för folket” och Mark 11:32 där det står att ”De vågade de inte för folket”. Detta översätts ofta med uttryck som att de var rädda för något, skrämde, förskräckte, inte vågade eller fruktade något. Här handlar det om ren servil fruktan. Det är en personlig

rädsla för yttre vardagliga omständigheter som utgör ett hot mot den egna gruppen eller individen.

5.2 Epifanin

Kategori två gäller epifanin och den känsla som uppstår när den gudomliga kraften visar sig, som när Jesus går på vattnet, Matt 14:22-27, när vinden lyder Jesus, Mark 4:41 eller när den lame går, Luk 5:26. φοβ-orden används i detta sammanhang mest av synoptikerna, i 32 verser av totalt 46 verser inom denna kategori. Objektet är alltså olika former av Guds uppenbarelse. Såväl lärjungarna som folk runt omkring reagerar när de inte kan förstå vad som sker. Detta är särskilt påtagligt i passionsberättelsen. Markusevangeliet avslutas med orden Καὶ ἐξεληθῶσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν γὰρ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπαν· ἐφοβοῦντο γάρ. vilket i Bibel 2000 översätts till ”Då lämnade de graven och sprang därifrån, darrande och utom sig. Och de sade ingenting till någon, för de var rädda.”

Fortsättningen av Markusevangeliet är omstridd eftersom den skiljer sig språkligt och saknas i flera av de tidigaste handskrifterna som exempelvis Codex Vaticanus och Codex Sinaiticus.

Den oomstridda delen av evangeliet avslutas alltså med fruktan för det som uppenbarats.

Ännu har inte Jesus återuppstått och det är en negativ känsla av rädsla och skräck som fyller de närvarande.⁴⁴

Hos synoptikerna åtföljs det som leder till fruktan inför det gudomliga ofta av Jesus uppmaning om att de inte ska vara rädda, μὴ φοβεῖσθε eller ännu tydligare som i Mark 6:50 och Matt 14:27, θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε, ”lugn, det är jag, var inte rädda”.

Översättningen i Bibel 2000 av de uttryck som beskriver de känslor som uppstår när den gudomliga kraften visar sig är att lärjungarna eller människor fruktade, häpnade, bävade eller blev rädda, skräckslagna, bestörta, eller förskräckta. Jesus uppmaning μὴ φοβεῖσθε översätts med ”var inte rädda”.

Förvisso uppstår denna rädsla eller fruktan ur något som en reaktion på någon form av uppenbarelse. Det handlar dock inte om någon medveten relation. Rädslan uppstår därför att något är skrämmande eller helt enkelt bara obegripligt. Att inte förstå vad som händer ger i

---

⁴⁴ Theological Dictionary of the New Testament, 210.

första hand en oro som är kopplad till det egna jordiska livet. I många fall är det inte ens känt av omgivningen att det handlar om Gud och att Jesus är Guds son. Med detta resonemang som grund kategoriseras denna grupp som servil fruktan. Jag undersöker alltså inte vidare om det finns verser med inslag av filial fruktan, det vill säga initial fruktan, se kap 4, eftersom det faller utanför syftet med denna uppsats som är att undersöka vad de begrepp som förmedlas med olika former av φοβ-ord innebär i en direkt relation till Gud. Jag lämnar därmed i det följande dessa två första kategorier därhän.

5.3 Relation till Gud

Den tredje kategorin utgörs av verser där φοβ-ord används för att beskriva en direkt relation till Gud. Detta uttryckssätt förekommer i 35 verser i NT. Jag har valt att dela upp dessa i 5 undergrupper:

1. att frukta Gud eller att vara gudfruktig som beskrivning eller definition av de troende,
2. verser med uttrycket fruktan och bävan,
3. fruktan som förhållningssätt i hierarkiska sammanhang,
4. rädsla för Gud,
5. övriga, vilket är de som inte går att hänföra till någon av de ovanstående.

De första fyra grupperna kommer jag att analysera var för sig gruppvis. Den femte gruppen kommer jag att undersöka vers för vers i kommande kapitel och de behandlas därför inte mer i detta kapitel.

Definition av troende

Den första gruppen som innehåller begreppet att frukta Gud eller att vara gudfruktig som en beskrivning av en grupp eller individ förekommer framför allt hos Lukas, både i Lukasevangeliet och i Apostlagärningarna. Det finns även två gånger hos Paulus, en gång i Uppenbarelseboken och en gång i Petrus första brev, totalt 16 gånger. Termen är till sitt innehåll oprecis och förknippas med begrepp som moral, dygd och tro.⁴⁵ Begreppet kommer från GT och där används det, som beskrivits i kapitel 3, för att beskriva en grupp innebärande att den inte bara består av de som tror på Gud utan också att de har ett visst moraliskt

---

⁴⁵ Jindo, 436.

beteende. Även om Gud nu i NT beskrivs annorlunda än i GT är det samma uttryck och det fyller samma funktion när det gäller att definiera de som tillhör en grupp och de som inte tillhör gruppen gudfruktiga.⁴⁶ Detta synsätt finns i NT i exempelvis Luk 18:2 och 18:4 i berättelsen om domaren och änkan. Domaren är till skillnad från de gudfruktiga, som Calvin i sina kommentarer beskriver honom, ond, hårdhärtad, orättvis och grym.⁴⁷ Kontrasten är Kornelius i Apg 10:2 som är mycket god och ger allmosor. Han är gudfruktig. Att vara gudfruktig är alltså ett ganska vitt begrepp som omfattar religion men också fromhet och en viss moral.⁴⁸ Att vara gudfruktig säger alltså något om en persons tillhörighet eller beteende men inte nödvändigtvis om personens egen individuella tro på Gud. Det är inte tydligt om detta handlar om servil initial eller filial fruktan. Om att frukta Gud, här använt som en definition av de troende, innebär en beskrivning av en grupp människor eller en individ som tagit ett första steg på vägen mot filial fruktan är det en blandning mellan filial och servil fruktan, det vill säga initial fruktan, se kap 4.

Fruktan och bävan

Den andra gruppen, med uttrycket fruktan och bävan, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, förekommer bara i den paulinska litteraturen. Det förekommer två gånger, i Ef 6:5 och Fil 2:12. I Ef 6:5 handlar det om en uppmaning. Paulus säger till slavarerna ”lyd era jordiska herrar ärligt och uppriktigt och med *respekt och fruktan* så som ni lyder Kristus” (min kursivering). Att lyda sina jordiska herrar med respekt och fruktan skulle kunna vara känslor eller attityd mellan människor men versen slutar med orden så som ni lyder Kristus vilket gör att det får en annan teologisk betydelse. Respekt och fruktan är därmed en beskrivning av den attityd Paulus anser att den troende ska ha i förhållande till Kristus. Även i Fil 2:12 är det en uppmaning, ”arbeta med *fruktan och bävan* på er frälsning”. Slutet av meningen, på er frälsning, anger att det handlar om en attityd till Kristus eller Gud. Det kan alltså handla om en filial fruktan eller i vart fall om en kombination av filial och servil fruktan, så kallad initial fruktan.

Översättningarna av dessa verser som har samma ordalydelse på grekiska skiljer sig alltså åt på svenska i Bibel 2000. I uttrycket respekt och fruktan kan ordet fruktan möjligtvis utläsas som synonymt med vördnad. Den tolkningen blir mer avlägsen i Fil 2:12 där det står fruktan och bävan. Ordet bävan ger en negativ klang som avspeglas på det förra.

---

⁴⁶ *Religion Past & Present, Encyclopedia of Theology and Religion* (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009), vol 5, “fear”.

⁴⁷ John Calvin, *Commentary on Matthew, Mark, Luke* (Mlchian: Grand Rapids), vol 2, 168. <http://ccel.org>, (Hämtad 2015-11-18).

⁴⁸ The New Interpreters Dictionary of the Bible, 442.

Hierarkiska sammanhang

Den tredje gruppen innehåller verser där φοβ-ord förekommer i sammanhang med hierarkiska beskrivningar som en påbjuden underdånighet i förhållande till såväl auktoriteter som mot Gud. De förekommer på 11 olika ställen i NT varav nio gånger i den paulinska litteraturen och två gånger i Petrus första brev. Paulus menar att respekt och vördnad är det förhållningssätt den troende ska ha gentemot Gud. Detta resonemang har sin parallell i att slavar ska frukta sina husbönder och barn ska frukta sina föräldrar.⁴⁹ Det är i sin tur kopplat till lydighet hos oss. Vi ska vara lydiga. I Rom 13:3 står οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶν φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῷ κακῷ. Θέλεις δὲ μὴ φοβῆσθαι τὴν ἐξουσίαν· τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς·, ”de styrande är inget hot mot goda gärningar, men mot onda. Vill du slippa känna fruktan för överheten, gör då det goda, och den skall berömma dig”. I bland talar Paulus om att människan ska ha samma förhållningssätt till auktoriteter som inför Gud och att auktoriteterna är Guds tjänare. Det finns dock verser där det kan handla om auktoriteter i sig som om de inte personligen var Guds tjänare, utan att det hierarkiska systemet som sådant och inte individen var legitimerat av Gud.⁵⁰ I det första fallet är det inget problem eftersom goda auktoriteter bara är ett hot mot de som gör ont och inte mot de som gör gott. När det handlar om att frukta auktoriteterna i sig blir det en annan sak. Dessa olika synsätt leder till skilda tolkningar av olika verser.⁵¹ Ett exempel på detta är Rom 13:7 ἀπόδοτε πᾶσιν τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν där det står i den svenska översättningen ”Ge alla vad ni är skyldiga dem, åt var och en det han ska ha; skatt, tullar, respekt, vördnad”. Frågan är här vem som ska ha respekten. Gud eller en auktoritet? Paulus har en positiv grundinställning till auktoriteter och uppmuntrar auktoritära system, som i Ef 5:21 där det står ”Underordna er varandra i vördnad för Kristus”, på grekiska ἐν φόβῳ Χριστοῦ. I Kol 3:22 står ”Ni slavar, lyd i allt era jordiska herrar, inte som inställsamma ögontjänare, utan ärligt och uppriktigt, i fruktan för Herren”, φοβούμενοι τὸν κύριον. Ordet τὸν κύριον kan betyda både Herren och den som är herre över en slav. I Bibel 2000 har det tolkats som Herren med versalt H. Att frukta en auktoritet är ett led i att frukta Gud och att lyda är ett förhållningssätt

⁴⁹ The New Interpreters Dictionary of the Bible, 442.

⁵⁰ Dictionary of Paul and His Letters ed. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin and Daniel G. Reid, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1993), “Fear”, 292.

⁵¹ Dictionary of Paul and his Letters, 292.

som kristen.⁵² Det är dock oklart vad det handlar om för fruktan. Om det med uttrycket att frukta Gud avses en filial fruktan är det svårt att läsa ut vad det är för fruktan av auktoriteterna. Å andra sidan om det är en servil fruktan av auktoriteterna, innebär det då att det handlar om en servil fruktan inför Gud?

Det mest storslagna uttrycken finns i Petrus första brev, 1 Petr 2:17, där det står τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε, frukta Gud och ära kejsaren. Denna vers finns citerad i Barmendeklarationen, som i huvudsak skrevs av Karl Barth i protest mot nazisternas falska lära. Motiveringen är att staten har ett gudomligt förordnande, den stat i vilken kyrkan också är en del. Den statliga makten står inte över religionen utan är en del av Guds styre.⁵³ Staten är inte kyrka och kyrkan ska inte vara stat. De är i stället båda en del av Guds styre och kyrkans roll är att hävda och påverka med de värderingar som tillhör tron. Hela versen lyder πάντας τιμήσατε, τὴν ἀδελφότητα ἀγαπάτε, τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε. ”Hedra alla, älska era trosbröder, frukta Gud och ära kejsaren.” Satsen är uppbyggd så att klimax blir att ära kejsaren. Är det tanken blir det svårt med filial fruktan. Läses meningen i stället som en instruktion till det beteende den troende ska ha som kristen, att vörda och respektera Gud, kan det handla om filial fruktan.

Rädsla för Gud

Den fjärde undergruppen omfattar två verser där det synes handla om en servil fruktan för Gud. Det är verserna Matt 25:25 och Luk 19:21 som handlar om liknelsen med mannen som var rädd för Gud och grävde ner sin talent i jorden respektive gömde sitt pund i en duk. Skälet till detta var att Gud var en hård man, på grekiska αὐστηρὸς. Bengel förklarar det med att det handlar om rädsla för att misslyckas.⁵⁴ Är det så skulle det kunna vara en blandning mellan servil och filial fruktan, så kallad initial fruktan.

Analyserna av de tre kategorierna ovan visar att det handlar om olika sorters fruktan även om det inte alltid tydligt framgår vilken.

---

⁵² Dictionary of Paul and His Letters, 292.

⁵³ Karl Barth, *The making of Modern Theology* (Minneapolis: Fortress Press, 1991), 150.

⁵⁴ Johann Albrecht Bengel, *Gnomon of the New Testament*, (Edinburgh: T. & T. Clark, 1858), vol 1, 441. <https://archive.org/details/gnomonofnewtesta01beng>, (Hämtad 2015-10-03).

Kategori ett som omfattar rädslan för något externt som upplevs som ett yttre hot mot den egna individen eller gruppen är kategoriserad som servil fruktan och översätts ofta med att folk var rädda, förskräckta eller fruktade.

Kategori två som handlar om reaktioner inför epifanin har jag här betraktat som en servil fruktan och där översätts φοβ-orden med att folk fruktade, bävade, blev förskräckta eller rädda.

Kategori tre med de fyra undergrupperna omfattar verser där φοβ-ord används för att beskriva en relation till Gud. Här är det inte tydligt om det handlar om servil, initial eller filial fruktan. I översättningen till svenska används ofta ord som fruktade och rädd men här finns även exempel på ord som respekt och vördnad.

6. Teologisk analys av enskilda verser

Av de 146 verser i NT som innehåller φοβ-ord finns det 8 verser som utgör gruppen övriga inom den tredje kategorin, fruktan i relation till Gud. I detta kapitel kommer jag undersöka innehållet i dessa vers för vers. De återfinns hos Matteus, Lukas, i Paulus brev till Rom och Korint, Johannes första brev och i Uppenbarelseboken. I kommentarlitteraturens analyser av dessa verser utlämnas inte sällan analysen av just φοβ-orden. Jag har därför inte genomgående använt samma kommentarlitteratur utan valt att referera till olika kommentarer där uttrycket analyseras.

Jag kommer alltså att gå igenom vers för vers och göra en teologisk analys med hjälp av kommentarer. Jag har närläst verserna ett flertal gånger med ambitionen att tränga in i textens innehåll. De kommentarer jag använt är markerade med noter. I de fall det finns en parallell text behandlar jag dem tillsammans. Samtliga översättningar av bibeltexterna är hämtade från Bibel 2000. När jag refererar till tidigare bibelöversättningar är det Karl XII:s bibel och 1917 års bibel.

6.1 Matt 10:28 och Luk 12:4-5

I det följande behandlar jag Matt 10:28 tillsammans med Luk 12:4-5 eftersom det är parallella berättelser.

Matt 10:28

Καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέεννῃ.

Var inte rädda för dem som kan döda kroppen men inte kan döda själen. Frukta i stället honom som kan förgöra både själ och kropp i helvetet.

I texten uppmanar Jesus sina lärjungar. Verbet φοβεῖσθε är på båda ställena skrivet i presens imperativ. Av den textkritiska apparaten framgår att det finns alternativa läsarter i Codex Vaticanus, Codex Bezae Cantabrigiensis och Codex Washingtonianus. I dessa står verbet i aorist imperativ, φοβήθητε, vid det ena eller båda tillfällena. Om det är presens imperativ eller aorist imperativ har betydelse men jag lämnar det ändå åt sidan här eftersom det inte har relevans för uppsatsens frågeställning.

Denna text ingår i utsändningstalet, det vill säga ett av de sex större talen i Matteusevangeliet. I detta tal sänder Jesus ut sina lärjungar och ger dem instruktioner. Det är alltså Jesus som talar. Han berättar bland annat för dem att de ska bli förföljda och hur de ska agera och tänka när det sker. Den aktuella versen åtföljs av liknelsen med sparvarna som jag återkommer till längre ner.

Luk 12:4-5

Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου. μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἔχόντων πεπισσότερόν τι ποιῆσαι.

ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν. ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

Jag säger till er som är mina vänner: låt er inte skrämmas av dem som kan döda kroppen men sedan inte kan göra mer.

Jag ska tala om för er vem ni ska frukta. Frukta honom som kan döda och sedan har makt att kasta ner i helvetet. Ja, jag säger er: honom skall ni frukta.

Det finns inga alternativa läsarter i det viktigaste handskrifterna. I likhet med texten i Matteus handlar det här om en uppmaning och verben står i presens imperativ.

Den här aktuella versen finns i reseberättelsen som handlar om Jesus färd till Jerusalem och omfattar cirka tio kapitel i Lukas evangelium. Det har börjat samlas så mycket folk runt Jesus så att det är kaos och de håller på att trampa ner varandra. Jesus vänder sig då till lärjungarna och säger att de inte ska skrämmas av dem som kan döda kroppen men inte göra mer.

I första delen av Matt 10:28 och i Lukas 12:4 uttrycker Jesus att de inte behöver frukta något. Det viktiga är inte livet här på jorden. Den som fruktar Gud behöver inte frukta något annat än Gud och den som inte fruktar Gud fruktar allt annat men inte Gud, skriver Bengel i sin kommentar.⁵⁵ Samma resonemang finns hos Calvin som menar att människan är skapad för en himmelsk odödlighet och för den skull är livet här på jorden inte så viktigt. Människan blir därför uppmanad att inte frukta något jordiskt.⁵⁶

I den andra delen av Matt 10:28 och i Lukas 12:5 återkommer ordet frukta men här med uppmaningen att frukta, att frukta den som har makt att kasta oss i helvetet. Här finns det olika tolkningar. Bengel menar att det handlar om ett starkt uttryck, på engelska "fear", och inte det svagare att vara rädd, "to be afraid". Första delen av texten kan översättas med att vara rädd men inte den andra. Här ska det vara frukta. Den som fruktar Gud behöver inte vara rädd för något världsligt. Enligt Calvin avslöjar beteendet hos de hotfulla att de inte fruktar Gud.⁵⁷

Frågan här är vad det är för fruktan. Den servila rädslan för de hotfulla eller en filial fruktan för Gud. Calvin menar att det just är frågan om två olika sorters fruktan. Att frukta den som har makt att kasta oss i helvetet innebär ett erkännande av Guds makt och att det jordiska livet inte är eftersträvänsvärt, det betyder inget. Gud ensam har makten att ge oss evigt liv. Det första ordet fruktan skulle då vara servil fruktan och det andra fruktan en filial fruktan.

---

⁵⁵ Bengel, vol 1, 247.

⁵⁶ John Calvin, vol 1, 408.

⁵⁷ Calvin, vol 1, 449.

Eftersom förhållningssätten ställs mot varandra, att inte frukta de som kan förgöra kroppen utan att frukta den som har makt att förgöra både kropp och själ, är ändringen av predikatets betydelse helt avgörande för textens innehåll. I *The International Critical Commentary* skriver Davis och Allison i sina kommentarer till Matteus att den troende inte ska frukta människor utan Gud med argumentet att "the fear of God will eliminate the fear of all else".⁵⁸ I Maiers kommentar till Lukas förklaras detta, med referens till 5 Mos 32 och 39, som en beskrivning av hur Gehenna var en realitet för Jesus. Antingen hamnade vi i himmelen eller i Gehenna. Gudfruktighet är något gott som bevarar oss från andra makters ondska.⁵⁹ Denna tolkning är inte okontroversiell. N.T. Wright har exempelvis en helt annan tolkning av texten. Wright använder sällan ordet frukta eller, eftersom han skriver på engelska, "fear". Han är mycket medveten om sina ordval och använder inte heller gärna uttrycket mirakel eftersom han menar att det leder till fel associationer. För Wright är det narrativa det viktiga och det är berättelsen om Jesus och den kärleksfulla Guden som är centrum. I hans böcker "The New Testament and the People of God" och "Jesus and the Victory of God" finns det mängder med referenser till Bibeln men nästa inga till verser som innehåller ordet frukta eller fruktan. Ett undantag är Matt 10:28, där han gör en tolkning som skiljer sig från många tongivande teologer. Han menar inte att det handlar om en ändring av predikatet. Frågan är i stället vem som åsyftas i den sista meningen. Wright menar att det absolut inte handlar om att frukta Gud utan det är Satan som ska fruktas. Därmed skulle även ordet fruktan den andra gången det förekommer vara en servil fruktan. Wright menar att tanken på att det skulle handla om att frukta vår kärleksfulla Gud som älskar oss över allt, och att han skulle vilja kasta oss i helvetet är helt orealistisk.⁶⁰ De gånger Wright använder uttrycket "fear" kopplar han det till kunskap och visdom.⁶¹ Det är helt skilt från det onda. Att frukta Gud innebär att söka visdom och kunskap för att bättre förstå vad allt handlar om. Det är en ödmjuk respekt för kärlek och som leder till kunskap om den Gud vi ser i Jesus, korset och uppståndelsen. Gud är skaparen som kärleksfullt går att lita på i alla lägen. Det är inte någon att vara rädda för. Denna text innehåller inget av detta och därför är det inte Gud det handlar om.

---

⁵⁸ *The Gospel According to Saint Matthew, The International Critical Commentary*, ed. J.A. Emerton, C. E. B. Cranfield and G.N. Stanton (Edinburgh: T&T Clark, 1991), vol 2, 207.

⁵⁹ Gerhard Maier, *Lukasevangelium del2* (Neuhausen-Stuttgart, Hänssler-Verlag 1992), 145.

⁶⁰ N.T. Wright, *Jesus and the Victory of God* (Minneapolis: Fortress Press, 1996), 454.

⁶¹ N.T. Wright, *Full Knowledge of the Lord*, predikan 2009, <http://ntwrightpage.com/sermons/CourtService09.htm> (Hämtad 2015-11-11).

Det finns alltså helt disparata tolkningar av dessa verser. Antingen handlar det om två olika betydelser av φοβ-orden, servil och filial fruktan, och den senare delen av verserna handlar om en filial fruktan av Gud eller så är det samma servila fruktan och det är inte Gud det handlar om.

I Matteus 10:28 förekommer ordet φοβεῖσθε två gånger, och översätts i Bibel 2000 med rädsla respektive fruktan. I de första manuserna som finns i Bibelkommissionens arkiv finns två olika varianter, en med orden rädd respektive rädsla, och en med rädsla respektive fruktan. I de kommentarer som inkommit från kommissionens experter finns ingen utläggning om varför det ena ordet skulle vara bättre än det andra. Det finns endast en kortfattad kommentar, skriven precis så som den återges här med versalt v, om att ”frukta i stället honom är bättre än Var i stället rädsla för honom”. I slutversionen blir det så och det första φοβεῖσθε översätts med rädsla och det andra med frukta.⁶²

När det gäller översättningen av Lukas 12:4-5 där ord med roten φοβ förekommer fyra gånger används i ett av de första manuserna orden skrämmas, frukta, frukta respektive frukta. I ett annat tidigt manus används genomgående olika former av ordet frukta. Motiveringen till detta är att ordet frukta ”har vi behållit på ett flertal ställen hittills, och något alternativ finns knappast; och då kräver väl vitsandet på ’frukta’ att ordet införs redan här.” Synpunkter på översättningen av dessa verser återfinns i den korrespondens som Bibelkommissionen låtit arkivera. Det finns även en exegetisk kommentar i samband med översättningen av Luk 4-5 där det står: ”Hys ingen fruktan är väl oundvikligt. Konsekvensen mot vers 32 borde förstås ge ’Var inte rädsla’, men i den delikata frågan om vers 5 syftar på Gud eller djävulen får man nog stanna för Gud; ’frukta Gud’.”⁶³ Bibelkommissionens slutliga version blir skrämmas, frukta, frukta respektive frukta.

I 1917 års översättning och i Karl XII:s bibel är det samma ord som används genomgående, det vill säga vid alla fyra förekomster av ord med roten φοβ. I 1917 års översättning används frukten, frukta, frukten och frukta. I Karl XII:s bibel används i stället rädens, rädas, rädens och rädens.

---

⁶²Bibelkommissionen, F 51. ULA.

⁶³Bibelkommissionen, F 53. ULA.

6.2 Luk 23:40

ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπιτιμῶν αὐτῷ ἔφη· οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;

Men då tillrättavisdade honom den andre: "Är du inte ens rädd för Gud, du som har fått samma straff?"

Det finns ingen alternativ läsart av betydelse i detta sammanhang.

Texten ingår i Passionshistorien och beskriver Jesus korsfästelse. Jesus hade tillsammans med två förbrytare förts till den plats som kallas Skallen, vilket är en översättning av Golgata, korsfäst och de båda förbrytarna var placerade på var sin sida om Jesus. Folket häcklade Jesus och vakterna bjöd på surt vin. Rådsmedlemmarna hånade honom. Han hade hjälpt andra, nu fick han hjälpa sig själv. Också en av de två förbrytarna som korsfästes vid Jesus sida smädade honom och sa: "Är inte du Messias? Hjälp dig själv och oss." Här går den andra in och tillrättavisar honom och det är han som talar i versen ovan. Texten fortsätter med att han ber Jesus att tänka på honom när han kommit till sitt rike. Jesus svarar: "Sannerligen, redan i dag ska du vara med mig i paradiset."

Förbrytaren menar att Jesus är oskyldig och bevisar att han själv är troende genom att be Jesus tänka på honom.⁶⁴ Han menar att den andre förbrytaren borde vara rädd för att ställas inför Gud som domare. Om han inte reagerar inför Gud är han likadan som alla de som har velat korsfästa Jesus, i den skrikande, barbariska och mobbande folkhoppen. Calvin beskriver honom som en hårdför brottsling som inte ens i detta läge fruktar Gud. Om det hade funnits det minsta av godhet i honom hade han vänt sig till Gud men han gör det inte. En brottsling som fruktar Gud känner skam.⁶⁵ Att straffa någon leder inte till godhet utan till att motståndet mot Gud kvarstår. Den andre förbrytaren, som har godhet i sig, reagerar tvärtom. Han fruktar Gud och blir därigenom ett föredöme för alla kristna.⁶⁶ Han är inte bara en förbrytare som börjar tro på Gud, han blir också en lärare som sprider värdet av att tro på Gud till hela världen.⁶⁷ Enligt Bengel är det så att han inte bara bekänner sig till den kristna tron utan till

---

⁶⁴ The *HarperCollins Bible Commentary*, ed. John Loudon (New York: The Society of Biblical Literature, 1988), 954.

⁶⁵ Calvin, vol 3, 256.

⁶⁶ Maier, 659.

⁶⁷ Calvin, vol 3, 255.

och med längtar efter Gud och fruktan är en nådegåva.⁶⁸ Detta resonemang stöder att det handlar om en filial fruktan.

Slutet av versen, οὐδὲ φοβῆσθαι τὸν Θεόν, har översatts med är du inte *ens* rädd för Gud. Enligt en del senare exegeter som Hendriksen och Morris är en översättning med detta innehåll korrekt, på engelska ”not even fear God” och det handlar om en rädsla bland andra.⁶⁹ Det kan då inte vara fråga om en filial fruktan riktad mot Gud utan om en servil fruktan.

Tolkningen av ordet οὐδέ blir central för hur versen ska läsas. I 1917 års Bibel står det ”Fruktar icke heller du Gud, du som är under samma dom?” I New International Version och i King James Bibel översätts det endast med "Don't you fear God," respektive ”Dost not thou fear God”.

Utgående från den grekiska grundtexten läser jag denna vers utan tillägg av ordet *ens* eller liknande och det handlar om en filial fruktan.

Översättningen till svenska med ordet rädd stöder inte att det är filial fruktan. Det går inte att finna i Bibelkommissionens handlingar att detta ordval varit föremål för något övervägande. Ordet rädd står med i de första manuserna och ändras inte under arbetets gång.⁷⁰ I tidigare översättningar av bibeln använd konsekvent ordet fruktan.

6.3 Rom 11:20

Καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἔστηκας, μὴ ὑψηλὰ φρόνει ἀλλὰ φοβοῦ·

Ja visst, de bröts bort därför att de inte trodde, men du är kvar därför att du tror. Var inte övermodig utan ta dig i akt

Det finns ingen textkritisk kommentar som har betydelse i detta sammanhang.

---

⁶⁸Bengel, vol 2, 214.

⁶⁹ Leon Morris, *Luke, An introduction and Commentary* (Leicester: Inter-Varsity Press, 1974), 328.

William Hendriksen, *The Gospel of Luke* (Edinburgh: The Banner of Truth Trust, 1978), 1031.

⁷⁰ Bibelkommissionen, F 53. ULA.

I Romarbrevet, som är skrivet i Korint, vänder sig Paulus till församlingen i Rom. Det är en församling som han inte själv har bildat och den består av både jude-kristna och hedna-kristna. Fokus är förhållandet till Gud och att knyta ihop historien bakåt till Israel.

I kap 11 undervisar Paulus om vad som krävs för att få del av Guds nåd. Det är Gud som bestämmer vem som ska få det och inget den enskilde kan påverka.⁷¹ Han konstaterar att ”Israel inte har uppnått vad det strävar efter, bara de få utvalda”. Eftersom Israel försköts gav Gud världen Jesus och därmed försoning. Han går vidare i sin berättelse och jämför med ett olivträd. Om roten är helig så är också grenarna heliga och har en gren brutits bort så går det att ympa in en ny vildgren som då får del av trädets sav. De grenar som brutits bort har gjort det för att de inte trodde och de som är kvar är det för att de tror. Det är upp till Gud vilka grenar som ska finnas men det är ändå inte Gud som bryter av dem. Det görs genom att människan vänder sig bort från Gud.⁷² Budskapet att alla kan bli frälsta ska inte ses som ett brott med förbundet med Israel utan som en fortsättning. Roten är Israel och grenarna är judarna och resten av mänskligheten⁷³. Den som får vara gren får vi inte se sig som förmer. Det är inte genom gärningar människor har blivit grenar utan genom Guds nåd. Enligt Martin Luther är det helt nödvändigt att det är så eftersom människan är så svag och osäker på sig själv. Genom sin egen tro skulle ingen människa bli räddad. Djävulen skulle bestämma. Men nu finns Gud och därmed hoppet. Bengel skriver att vi inte ska bli högmodiga utan frukta. Frukta ska här inte stå i motsats till förtroende utan till övermod och trygghet.⁷⁴ Paulus vill inte att de kristna i församlingen blir upprymda över egna framgångar och ser ner på andra utan att förstå att allt beror på Gud. Därför är det viktigt att frukta Gud, inte av rädsla för helvetet eller straff utan för att vörda Gud på grund av hans nåd och godhet. Det leder i sin tur till en ökad ödmjukhet hos de troende. Emerton och Cranfield resonerar i *The International Critical Commentary* om betydelsen av versens sista ord, φοβου̅, i en fotnot som säger ”That the fear enjoined is the fear of God in full biblical sense, which of course includes fear of His judgement, seems more likely than that it is merely fear of punishment”.⁷⁵ Detta resonemang stöds av flera exegeter som exempelvis John Murray. Den kristna måste hela tiden vara medveten om risken för att falla för sina egna tillkortakommanden och här handlar det om

---

⁷¹ Stuehrenberg, 413.

⁷² *Ancient Christian Commentary on Scripture*, ed. Gerald Bray (Illinois: Inter-Varsity Press, 2005), 284.

⁷³ The HarperCollins, 1065.

⁷⁴ Bengel, vol 3, 152.

⁷⁵ C. E. B. Cranfield, *The Epistle to the Romans, The international Critical Commentary* (Edinburgh: T&T Clark LTD, 1979), vol 2, 569.

”fear and trembling which the high demands of God’s calling constrain”.⁷⁶ Är detta Paulus avsikt handlar det om en filial fruktan.

Översättningen ”ta dig i akt” tyder inte på att det är en filial fruktan. I Bibelkommissionens första manus står det ”Var inte högfärdig utan bäva i stället” och ”Yvs inte utan bäva i stället.” I ett senare manus, som också är det som går ut till experterna för synpunkter, står det ”Var inte övermodig utan känn oro”. Någon dokumentation av det eller de resonemang som resulterat i denna ändring finns inte i Bibelkommissionens material. En av de som inkommer med synpunkter är exegeten Per Block som skriver: ”Ordet ’oro’ smakar mer av neuros än numinös bävan. ’Fruktan’ är något bättre, men vore det inte bäst med ’ta dig i akt’”.⁷⁷ Det blir också det uttryck som kommissionen beslutar sig för att använda. Tidigare bibelöversättningar, Karl XII:s Bibel och 1917 års Bibel anger i stället räddhoga respektive fruktan.

6.4 2 Kor 7:11

ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι πόσῃν κατειργάσατο ὑμῖν σπουδῆν, ἀλλ’ ἀπολογία, ἀλλ’ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλ’ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ’ ἐκδίκησιν. ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἄγνους εἶναι τῷ πράγματι.

Just detta att ni kom att känna en sorg efter Guds vilja – vilken hängivenhet har det inte medfört bland er, vilka förklaringar, vilken harm, vilken oro, vilken längtan, vilken iver, vilken räfst. På alla sätt har ni gjort er skuldfria i den här saken.

Det finns en del textkritiska kommentarer till denna vers men inga som påverkar tolkningen av ordet φόβον.

Paulus andra brev till Korint skrivs från Makedonien. Sedan första brevet har Paulus varit i Korint men nu nåtts av informationen om att det står illa till och att det finns de som agiterar mot honom. I kapitel 7 diskuterar Paulus konsekvenserna av sitt första brev. Först ångrade han formuleringarna eftersom medlemmarna i församlingen i Korint blev bedrövade. Därefter bestämmer han sig för att inte ångra det utan glädjas eftersom den bedrövelse de råkat utför resulterat i en omvändelse. Församlingsmedlemmarna blev ”bedrövade på det sätt Gud vill

---

⁷⁶ John Murray, *Epistles to the Romans* (Michigan: Wm. B. Eerdmans publishing Co, 1977), 88.

⁷⁷ Bibelkommissionen, F56. ULA.

och har därför inte lidit någon skada”. Världens sätt att sörja leder till död men sorg efter Guds vilja leder till omvändelse och frälsning. Kapitlet avslutas med att Paulus uttrycker tacksamhet för att de så ivrigt slutit upp bakom honom och för att de behandlat hans sändebud Titus så väl.

Paulus gläder sig alltså åt att församlingsmedlemmarna har varit bedrövade. Alla i Korint har inte betett sig önskat men många. Det har resulterat i en utvärdering av egna tankar och beteenden i förhållande till sig själv, en självkritik. Det finns ingen enighet om vad ordet φόβον står för i denna vers. Det kan handla om att frukta Gud, rädsla för att göra Paulus besviken, rädsla för det straff som kommer om inte det onda bekämpas eller en ängslan för att det finns så mycket ondska runt dem. Enligt Bengel handlar det här om en känsla riktad mot Paulus själv.⁷⁸ Det kan också vara en blandning av Gud och Paulus. Hughes stöder denna tanke men menar att det nog är mer riktad mot Paulus än mot Gud även om Paulus agerade på delegation från Gud.⁷⁹ Vem uttrycket avser behöver i sig inte avgöra om det är en servil eller filial fruktan. Även om uttrycket gäller Paulus kan det, menar Martin, vara ett uttryck för ett förhållningssätt till Gud även om det är indirekt.⁸⁰ Korintierna hade provocerat Gud och riskerade att framkalla hans vrede genom att inte följa de råd de fått av Guds representant Paulus, den gudomliga aposteln. Givet detta resonemang beskriver då uttrycket en relation till Gud, men därmed sägs inget om det är servil eller filial fruktan. Enligt Barrett i *Blacks New Testament Commentary* handlar det om Gud och ”fearful respect”, vilket ligger i linje med den filiala fruktan.⁸¹ Martins resonemang om rädsla för att framkalla Guds vrede tyder snarare på att det är en servil fruktan.

Det är alltså otydligt om det handlar om en servil eller filial fruktan. Det kan också handla om en kombination, det vill säga en initial fruktan. I den svenska översättningen, Bibel 2000, står det ”oro” vilket i vart fall inte stöder att ordet φόβον i denna vers handlar om vare sig filial eller initial fruktan. Ordet ”oro” finns med i de första manusen och i den korrespondens som Bibelkommissionen bevarat finns ingen kommentar till detta.⁸² Förslaget att översätta φόβον

---

⁷⁸ Bengel, vol 3, 30.

⁷⁹ Philip Edgcumbe Hughes, *Paul's Second Epistle to The Corinthians* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1977), 274.

⁸⁰ Ralph P. Martin, *2 Corinthians, Word Biblical Commentary* (Texas: Word Books, 1986), 235.

⁸¹ C.K. Barrett, *Black's New Testament Commentary, The second Epistle to the Corinthihians* (London: A&C Black, 1973), 211.

⁸² Bibelkommissionen, F 58. ULA.

med oro kvarstår alltså i den slutliga versionen. I Karl den XII:s Bibel och 1917 års Bibel står det räddhoga respektive fruktan.

6.5 1 Joh 4:18

Φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει, ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Rädsla finns inte i kärleken, utan den fullkomliga kärleken fördriver rädslan, ty rädsla hör samman med straff, och den som är rädd har inte nått kärlekens fullhet.

Det finns inga alternativa läsarter.

Johannes första brev innehåller budskap om kärlek och varningar för irrläror. Den sanna kärleken är inte bara förknippad med Gud utan är Gud. Kärlek till världen är däremot ogudaktig. Den sista tiden är här och beviset på det är att det redan kommit flera antikrister. Brevet innehåller många varningar för antikrister och beskrivningar av hur man ska skilja på riktig kärlek och på den som är av en antikrists ande. Riktig kärlek utgår från Guds kärlek till oss och om ”Gud har älskat oss så måste vi också älska varandra”⁸³ Kapitlet slutar med att ”den som älskar Gud älskar också sin broder”.⁸⁴

Riktig kärlek gör oss modiga och den som känner riktig kärlek blir mer lika Kristus. Kärleken tränger undan rädsla på samma sätt som vi håller friskt vatten i en behållare. När vattnet fyller behållaren tränger de undan de giftiga gaserna. Versen är en beskrivning av en process där mer kärlek blir mindre rädsla. Kärleken tränger undan rädsla. I kommentarerna till denna vers finns det olika förklaringar till vad det är för kärlek. I Harper Collins anges att det är Guds kärlek och den som känner Guds kärlek är inte rädd för Guds straff.⁸⁵ Bengel har en snarlik tolkning men han stryker under att det är en dikotomi och betonar kontrasterna mellan kärlek och rädsla.⁸⁶ Marshall, som anger flera olika tolkningar, menar att det kan handla om kärlek och rädsla eller fruktan mer generellt och varken om Guds kärlek eller om att frukta Gud. Andra satsen, ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, kan handla om såväl kärlek till Gud som från Gud. I det första fallet gäller att kärlek och rädsla inte kan finnas samtidigt. I det

---

⁸³ 1 Joh 4:11.

⁸⁴ 1 Joh 4:21.

⁸⁵The HarperCollins, 1181.

⁸⁶ Bengel, vol 5, 134.

andra behöver människan inte vara rädda för någon som älskar henne. Fulländad kärlek exkluderar all fruktan, den servila fruktan.⁸⁷ Enligt Rudolf Bultmann är rädsla kopplat till straff och här handlar det om att den som känner ”fear” ännu inte har fått Guds kärlek i gåva och att Guds kärlek därför inte har blivit en sanning.⁸⁸

Det finns inget stöd för att det här skulle handla om filial fruktan. Ordet fruktan förekommer i olika former, tre gånger som substantiv och en gång som verb. I Bibel 2000 översätts substantiven med rädsla och verbet med rädd. I de första manusen till Bibelkommissionen används i stället olika former av ordet fruktan på samtliga fyra ställen i denna vers. I de kommentarer till denna översättning som finns arkiverade finns synpunkten att rädsla är bättre än fruktan och att texten behöver preciseras mer eftersom ”ordet fruktan för i olika riktningar”. I senare manusversioner byts då uttrycket fruktan ut mot rädsla på samtliga ställen i versen.⁸⁹ I tidigare översättningar, såväl Karl XII:s bibel och 1917 års bibel, används ordet räddhåga vid de första tre tillfällena och rädes vid det sista.

6.6 Upp 15:4

τίς οὐ μὴ φοβηθῆ, κύριε, καὶ δοξάσει τὸ ὄνομά σου; ὅτι μόνος ὁσίος, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

Vem måste inte bäva Herre, och ära ditt namn? Ty du ensam är helig, alla folk ska komma och tillbe inför dig, din rättfärdighet har uppenbarats.

Till denna vers finns det alternativa läsarter, framför allt i Codex Sinaiticus, dock ingen som påverkar betydelsen av ordet φοβηθῆ i denna vers.

I Uppenbarelseboken finns en visionär del som till stor del bygger på nummer, det är sju sigill, sju basuner, sju skålar med Guds vrede, 24 äldste och så vidare. Versen ovan handlar om när budbäraren sett sju änglar med sju plågor och ett glashav blandat med eld. Vid glashavet står de som segrat över vilddjuret med harpor i händerna och sjunger Moses sång.

---

⁸⁷ I. Howard Marshall, *The Epistles of John* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1978), 224.

⁸⁸ Rudolf Bultmann, *The Johannine Epistles* (Philadelphia: Fortress Press, 1973), 73.

⁸⁹ Bibelkommissionen, F 73. ULA.

Texten ovan är vers två i denna sång. Uppenbarelseboken slutar med en beskrivning av det nya Jerusalem som snart ska komma.

Denna Moses sång finns inte i GT i denna form. I Moseböckerna finns det två sånger, 2 Mos 15:1-18, Israels lovsång, och 5 Mos 32:1-43, Moses avskedssång, som båda har ett budskap om en bättre värld. Sången i Uppenbarelseboken är, enligt Harper Collins, till innehållet en kombination av dem båda.⁹⁰ Versen är en lovsång till Gud där han hyllas. Människan ska frukta och ära Gud, och hans namn är heligt. Τίς οὐ μὴ φοβηθῆ, ”Vem måste inte bäva”, är här en retorisk fråga. Enligt Bengel är det tydligt att det handlar om alla folk i hela världen.⁹¹ All text i denna sång handlar om Guds godhet och helighet. Beales skriver i sin kommentar *The Book of Revelation*, med referens till Ps 86:9-10 att det handlar om genuin vördnad och den kan bara vara riktad mot Gud.⁹² Att det i denna lovsång skulle finnas en rad om att det är någon att frukta i betydelsen vara rädd för samtidigt som namnet på denne ska äras blir innehållsligt mal placé. Ladd förstärker detta resonemang och menar att de som sjunger denna sång inte sjunger om eller till sig själva utan det är ett universellt budskap om att ära Gud.⁹³ Det handlar alltså om att frukta Gud i betydelsen vörda respektera, en filial fruktan.

Denna vers är i Bibel 2000 översatt med bävan. Det uttrycket finns med i det första manuset och det ändras inte under arbetets gång. Det finns heller inget i de bevarade handlingarna som tyder på att någon föreslagit en ändring.⁹⁴ I Karl XII:s bibel står det frukten och i översättningen från 1917 står det frukta.

Den fruktan som finns i ovanstående verser i detta kapitel synes innehålla såväl servil som filial fruktan. Mat.10:28 respektive Luk 12:4-5 innehåller antingen både servil och filial fruktan eller också är det inte Gud som ska fruktas och då endast servil fruktan. Luk 23:40, Rom 11:20 och Upp 15:4 ger en bild av en ren filial fruktan. I Joh 4:18 klassificeras här som servil fruktan. Ovanstående analys av 2 Kor 7:11 ger vid handen att det kan handla om en kombination av servil och filial fruktan det vill säga initial fruktan.

---

⁹⁰ The HarperCollins, 1198.

⁹¹ Bengel, vol 5, 338.

⁹² G. K. Beale, *The Book of Revelation, A Commentary on the Greek Text* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1999), 797.

⁹³ George Eldon Ladd, *A Commentary on The Revelation of John* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1972), 206.

⁹⁴ Bibelkommissionen, F 77. ULA.

7. Diskussion och slutsats, fruktan som rädsla eller respekt och vördnad

Den lexikala analysen i kap 3 visar att ord med roten $\phi\omicron\beta$ i såväl i GT som i icke-bibliska källor har haft och har flera olika betydelser. Samma sak gäller i den grekiska grundtexten till NT. Den vanligaste betydelsen är att orden är synonyma med, rädsla och skräck. En annan betydelse i BT är det är en beskrivning av ett förhållningssätt till Gud. Relationen till Gud ska präglas av fruktan och här är det synonymt med vördnad och respekt.

$\Phi\omicron\beta$ -ord kan också beskriva ett förhållningssätt till makt och om det är positivt eller negativt påverkas av synen på auktoriteter och om de ska betraktas med rädsla eller respekt. I NT är detta en positiv och påbjuden hållning enligt tidigare redovisat resonemang.

Svaret på första delfrågan om vilken betydelse ord med roten $\phi\omicron\beta$ har i den grekiska grundtexten av NT är att det dels betyder rädsla och skräck, dels respekt och vördnad.

För att kunna besvara min andra delfråga, vilken teologisk betydelse orden ha i de sammanhang de förekommer, har jag analyserat varje vers separat. Analysen och redogörelsen i kap 3 och 4 ger en grund för att ur teologiskt perspektiv dela upp användningen av ordet efter begreppen servil och filial fruktan i olika kategorier och grupper vilka redovisas i kapitel 5. Servil fruktan är den världsliga fruktan, rädslan för något som kan utgöra ett hot mot den egna existensen. Filial fruktan är riktad mot högre makt, här Gud, och motsvaras av orden respekt och vördnad. Uppfattningen att det handlar om samma fruktan, det vill säga en rädsla eller en skräck, är endast möjlig ur teologisk synvinkel om Gud är fruktansvärd eller skrämmande, det vill säga något diametralt motsatt bilden av den kärleksfulle och gode fadern. Skulle det handla om samma fruktan och vår relation till Gud ska präglas av rädsla och skräck finns det ingen kärleksfull fader och de i kap 4 redovisade teologiska synsätten blir irrelevanta.

Den servila fruktan i kategori 1 och 2 skiljer sig åt. I Kategori 1 handlar det om den fruktan som orsakas av ett yttre hot och i kategori 2 av den som orsakas av rädsla inför guds uppenbarelse. Den förra av dessa två grupper är relativt oproblematiske. I Bibel 2000 översätts det ofta med ordet fruktan eller rädsla. Så har det även översatts i tidigare översättningar. Risken för missförstånd är här mycket liten, dels på grund av de aktuella textavsnittens innehåll, dels på att ord som rädsla och fruktan just är uttryck för en känsla av att uppleva ett hot.

Den kategori som handlar om fruktan i samband med Guds uppenbarelse, epifanin, är inte lika enkel. Den som blir rädd för att den inte förstår kan uppleva ett hot i form av en otrygghet. Det skulle då handla om en servil rädsla. I den mån den som upplever en händelse som är osannolik utan Guds inblandning, också känner en filial fruktan framgår inte av texten i sig eller av kommentarerna. I många fall i NT känner de som fruktar inte till att det handlar om Guds uppenbarelse eftersom de vid de tidpunkter då olika händelser utspelar sig inte vet att Jesus är Guds son. Detta gäller särskilt hos synoptikerna. I dessa fall är det tydligt en servil rädsla som dessutom ofta åtföljs av Jesus ord frukta inte eller var inte rädda. Hade det handlat om en filial fruktan hade den bemötts annorlunda av Jesus. Det finns möjligen verser där det är en kombination av servil och filial rädsla. Detta framgår dock inte vare sig av texten eller kommentarerna. I Bibel 2000 används uttrycken rädd, förskräckt och fruktan för att beskriva känslorna hos de som upplever detta. Tidigare översättningar använder samma sorts uttryck men med en förskjutning åt det mer dramatiska hållet och orden förskräckta och förskräckelse är betydligt vanligare i 1917 års bibel än i Bibel 2000. Att beskriva den känsla som uppstår inför guds uppenbarelses som rädsla, fruktan eller förskräckelse är rimlig och enligt den kvantitativa undersökningen, kap 5, av hur svenska folket förstår ordet fruktan, är användningen av ordet fruktan i detta sammanhang helt i linje med den dominerande uppfattningen.

Fruktan direkt riktad mot Gud, den tredje kategorin, har ovan delats in i fem grupper. Den första gruppen som omfattar verser innehållande text om att en grupp eller en person fruktar Gud är i första hand inte en beskrivning av den enskildes tro utan av hans beteende. Ordet frukta står här inte för en känsla utan är helt enkelt en definition av en individ eller grupp. Om beskrivningen av en person som gudfruktig uppfattas positivt eller negativt är en fråga för sig och är inte närmare undersökt i denna uppsats. Översättningen av ordet i svenska bibelutgåvor är just gudfruktiga eller som fruktade Gud. Detta har inte förändrats sedan Kar XII:s bibel. Om beskrivningen av en person som fruktar Gud innebär att de också tagit ett första steg mot filial fruktan kan det i dessa fall handla om en initial fruktan.

Den andra gruppen handlar om uttrycket μετὰ φόβον καὶ τρόμου, som finns på två ställen i NT, i Ef 6:5 och Fil 2:12 och översätts med respekt och fruktan respektive fruktan och bävan. Det kan tolkas så att orden respekt och fruktan ska beskriva den filiala känslan. Risken är dock att ordet fruktan och den förekommande negativa laddningen i detta ord färgar ordet respekt så att hela uttrycket blir negativt och därmed uppfattas mer som servil fruktan.

Fruktan och bävan ligger ännu längre åt det negativa hållet eftersom bävan inte är ett positivt uttryck. Sannolikt, enligt analysen i kap 6, var författarens avsikt att se μετὰ φόβον καὶ τρόμου som ett positivt uttryck. Översättningen i Bibel 2000 förmedlar inte denna avsikt på ett tydligt sätt.

Den tredje gruppen handlar om fruktan i förhållande till auktoriteter. Givet att det var positivt och påbjudet att respektera auktoriteter som en del av det system här i detta liv som legitimerats av Gud så konnoterar inte ordet fruktan till detta. Det är också oklart vad det handlar om för fruktan. Om fruktan av Gud är filial och den troende ska förhålla sig på samma sätt till auktoriteter, skulle det innebära att det är en filial fruktan av auktoriteter som är påbjuden.

Förhållandet till och synsättet på auktoriteter är problematiskt. Genom historien har många författare, teologer och filosofer riktat kritik mot auktoriteter. Detta innebär inte med självklarhet att tron på och olika individers behov av auktoriteter försvunnit då två av de mer auktoritära systemen, nazismen och kommunismen växer fram efter upplysningen. Det som mer entydigt vuxit fram är en ökad individualisering. Med moderniteten kom framstegstanken som till del ledde till en frigörelse av människan som individ. Filosofen Georg Henrik von Wright sammanfattar utveckling som en emancipation och att det handlar om ”människans frigörelse som kunskapssökande subjekt från Ordets auktoritet och hennes frigörelse som handlande subjekt från religionens förmynderskap”,⁹⁵ eller som Schiller uttrycker det i texten till Bethovens 9:e symfoni ”Alle Menschen werden Brüder”. Att beskriva det som positivt att frukta en makthavare är mot bakgrund av denna utveckling ganska svårförståeligt.

Att slaven ska se positivt på sin herre blir obegripligt, även om förhållandet mellan herre och slav under NT:s tid skilde sig markant från de slavförhållanden som är kända i dag. Inställning till auktoriteter är alltså svår att förstå i sig och att använda ordet fruktan i samband med detta gör det än mer svårt.

Den fjärde gruppen handlar om två verser med servil fruktan som översätts med att en man är rädd för Gud. Om verserna ska tolkas så att det är en rädsla för att misslyckas kan det handla om en blandning mellan servil och filial fruktan, en initial fruktan. Det är i vart fall inte en ren filial fruktan.

---

⁹⁵ Georg Henrik von Wright, *Myten om framsteget* (Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1993), 61.

Den femte gruppen, övriga, är analyserad var för sig och ger ingen entydig bild. I Matt 10:28 och Lukas 12:4-5 är det inte ens säkert vem som avses. Luk 23:40 handlar enligt analysen i kap 6 om filial fruktan. Att översätta det med ordet rädd är inte tydligare än i tidigare översättningar där ordet fruktan användes. Samma sak i Rom 11:20, en filial fruktan som översätts med ”ta dig i akt” och tidigare med ordet fruktan. I 2 Kor 7:11 är det oklart om det handlar om servil eller filial fruktan eller en kombination. I Bibel 2000 används ordet oro vilket inte stöder att det handlar om en filial fruktan. Tidigare har det översatts med ordet räddhoga och fruktan. I 1 Joh 4:18 finns inget stöd för att det handlar om filial fruktan och att översätta den känsla som beskrivs i versen med ord som rädsla och rädd är logiskt. I Upp 15:4 handlar det däremot om filial fruktan och det översätts med ordet bävan.

Den filiala fruktan är svår att fånga begreppsmässigt. Ofta beskrivs den med den känslan en son har inför sin älskade och respekterade fader. Sonen vill inte göra något mot sin faders vilja eftersom fadern är så god. Att koppla ihop en positiv syn på en far samtidigt som relationen ska präglas av fruktan är inte lätt att förstå. Möjligen kan den minskade kunskapen och erfarenheten av det kristna språket göra det ännu svårare att förmedla innebörden i begreppet filial fruktan.

Svaret på andra delfrågan om vilken teologisk betydelse orden har i de sammanhang de förekommer är att det i huvudsak handlar om servil och filial fruktan eller en kombination av dessa, så kallad initial fruktan. Begreppet kan även användas som definition av en grupp eller en individ som uppvisar ett visst beteende.

Svaret på den tredje delfrågan, hur är det översatt i NT i Bibel 2000, är att det är mycket mer varierat än i tidigare översättningar som helt dominerades av uttryck som räddhoga och fruktan. I Bibel 2000 är det dominerande ordvalet olika former av ordet rädd men där finns ett flertal andra uttryck, dock har nästan alla en negativ klang. Undantagen från detta är få.

Huvudfrågan i denna uppsats är; Hur förstås översättningen till svenska i Bibel 2000 av ord med roten φοβ jämfört med det teologiska innehåll som författarna avsett att förmedla?

I Bibel 2000 finns det så många exempel på verser där det handlar om filial fruktan och som översätts med negativt laddade ord att det blir svårt att förstå innehållet i texten. Svårigheten förstärks av att ordet frukta, som används frekvent, i dag av flertalet uppfattas som negativt. Givet att den filiala fruktan är något positivt, att det handlar om att älska Gud och att för

kärleks skull söka sig till det han vill, så är det inte näraliggande att tro att denna känsla till flertalet förmedlas via de ord som i dag används i den svenska översättningen av Bibeln.

I analysen och jämförelsen i kap 6 framträder i översättningen ingen klar skillnad mellan servil och filial fruktan. När det gäller den servila fruktan är det rimligt att anta att den förmedlas på ett förståeligt sätt. När det gäller den filiala fruktan är det svårare att se det så. Det framgår inte alltid tydligt av grundtexten vad det är för fruktan och det finns i flera fall olika tolkningar av om författaren avsåg filial eller servil fruktan. Oavsett vilket så är begreppet ofta översatt med negativa ord som rädd och frukta. Att dessutom en klar majoritet av de som bor i Sverige endast läser ut en negativ betydelse av ordet frukta gör det osannolikt att flertalet fångar in den positiva betydelsen av filial fruktan. I det fall ordet inte är översatt med fruktan är det nästan alltid med en negativt laddad synonym.

Slutsatsen av denna uppsats är att den servila, världsliga, fruktan återges på ett förståeligt sätt i Bibel 2 000. Så är inte fallet när det gäller den filiala fruktan.

Det har varit svårt att fånga innebörden av filial fruktan. Betydelsen är inte definierad men inringad och beskriven som positiv och släkt med respekt och vördnad. I texten ovan anges också att det är en av Guds nådegåvor.

Uppsatsen visar att det finns skäl att ifrågasätta om den filiala fruktan förmedlas på ett förståeligt sätt till folkflertalet. Att fruktan kan uppfattas som en positiv känsla i relation till Gud är inte alltid näraliggande. Läses i stället ordet som servil fruktan och synonymt med rädsla blir det teologiska budskapet helt annorlunda. Då blir Gud en skrämmande person som framkallar rädsla.

Det är angeläget att undersöka detta mer på djupet, sett ur ett teologiskt perspektiv, och att försöka hitta ett uttryck på svenska som bättre återger betydelsen av filial fruktan än de ord som nu används. Om ambitionen är att även teologiskt oskolade ska kunna läsa och förstå de texter som förmedlas i den svenska Bibeln är detta en nödvändighet.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att klargöra om ord från roten $\phi\omicron\beta$ (fob) i den grekiska grundtexten till NT förmedlas i Bibel 2000 på sådant sätt att det kan förstås av teologiskt oskolade. Ord med roten $\phi\omicron\beta$ översätts ofta med ord som rädd och frukta men också med respektera och vörda, alltså helt olika begrepp. I uppsatsen ges en bakgrund till hur orden kunde uppfattas vid den tid då NT skrevs samt hur olika kända teologer har tolkat dem. Detta ger en grund för att dela upp de olika förekomsterna i servil fruktan, dvs något som orsakas av ett yttre hot, och filial fruktan som handlar om respekt och vördnad. Det finns också en kombination av dessa som kallas för initial fruktan. Ord med roten $\phi\omicron\beta$ kan alltså användas för att beskriva helt olika saker.

För att förstå den teologiska innebörden har jag utgått från den grekiska grundtexten och identifierat samtliga verser som innehåller ord med roten $\phi\omicron\beta$. Dessa är därefter kategoriserade och analyserade, dels gruppvis, dels vers för vers.

Denna uppsats visar att ord som troligen beskriver filial fruktan i Bibel 2000 översätts med negativt laddade ord som rädd och bävan. Filial fruktan är svår att förstå i sig men att översätta den med negativt laddade ord gör det ännu svårare. Slutsatsen är att om teologiskt oskolade ska kunna läsa Bibeln på egen hand måste de ord som avser filial fruktan översättas på ett annat sätt än i Bibel 2000.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Uppsala. Uppsala Landsarkiv (ULA) Bibelkommissionen arkiv, SE/ULA/12595

Internet:

Homeros. *Odysseen*. Medford: Perseus Digital Library at Tuft University, 22.229. www.perseus.tufts.edu (Hämtad 2016-02-02)

Stobaios, Ioannes. Anthologium III, 1, 173, ed. C. Wachsmuth and O. Hense, <http://www.fysis.cz/presokratici/7mudrcu/Sosiad.pdf> (Hämtad 2016-05-26).

Platon, Sophist in *Plato in Twelve Volumes*. Medford: Perseus Digital Library at Tuft University, vol.12. www.perseus.tufts.edu (Hämtad 2016-01-13).

Påven Franciskus, "Fear Is Not A Christian Attitude", Vatican Radio, 15 maj 2015, <http://aleteia.org> (Hämtad 2015-11-15).

Påven Franciskus, predikan på St Petersplatsen, 7 juni 1914. www.catholicnewsagency.com (Hämtad 2015-12-15).

Påven Franciskus, "Why should we fear the Lord", Vatikanens websida. www.aggieatholicblog.org (Hämtad 2015-12-15).

World Values Survey, <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp> (Hämtad 2015-12-16).

Wright, N.T. *Full Knowledge of the Lord*, predikan 2009. <http://ntwrightpage.com/sermons/CourtService09.htm> (Hämtad 2015-11-11).

Tryckta källor och litteratur

Ancient Christian Commentary on Scripture, edited by Gerald Bray. Illinois: Inter-Varsity Press, 2005.

Barth, Karl. *The making of Modern Theology*. Minneapolis: Fortress Press, 1991.

Barrett C.K. *Black's New Testament Commentary, The second Epistle to the Corintihians*. London: A&C Black, 1973.

Beale, G. K. *The Book of Revelation, A Commentary on the greek Text*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1999.

Bengel, Johann Albrecht. *Gnomon of the New Testament*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1858.

Bultmann, Rudolf. *The Johannine Epistles*. Philadelphia: Fortress Press, 1973.

- Calvin, John. *Commentary on Matthew, Mark, Luke*. Michigan: Grand Rapids, Christian Classics Ethereal Library, 1958.
- Cranfield, C. E. B. *The international Critical Commentary, The Epistle to the Romans*. Edinburgh: T&T Clark LTD, 1979.
- Dictionary of Paul and his Letters*, edited by Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin and Daniel G. Reid. Leicester: InterVarsity Press, 1993.
- Fine, Jonathan. "Political and Philological Origins of the Term Terrorism from the Ancient Near East to Our Times". *Middle East Studies*, vol 46 (2010): 271-288.
- Hammar, K.G. *Samtal om Gud*. Stockholm: Verbum förlag, 1997.
- Hellquist, Elof. *Svensk etymologisk ordbok*. Lund: C. W. K. Gleerups förlag, 1922.
- Hendriksen, William. *The Gospel of Luke*. Edinburgh: The Banner of Truth Trust, 1978.
- Hughes, Philip Edgcumbe. *Paul's Second Epistle to the Corinthians*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1977.
- Jindo, Job Y. "On the Biblical Notion of Human Dignity: Fear of God as a condition for Authentic Existence". *Biblical Interpretation*, no.19 (2011): 433-453.
- Ladd, George Eldon. *A Commentary on The Revelation of John*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1972.
- Maier, Gerhard. *Lukasevangelium*. Neuhausen-Stuttgart: Hänssler-Verlag, 1992.
- Luther, Martin. *Commentary on the Epistle to the Galatians*. Michigan: Zondervan Publishing House, 1949.
- Marshall, I. Howard. *The Epistles of John*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1978.
- Martin, Ralph P. *2 Corinthians, Word Biblical Commentary*. Texas: Word Books, 1986.
- Morris, Leon. *Luke, An Introduction and Commentary*. Leicester: InterVarsity Press, 1974.
- Murray, John. *Epistle to the Romans*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1977.
- Otto, Rudolf, *The Idea of the Holy*. London: Oxford University Press, 1958.
- Religion Past & Present, Encyclopedia of Theology and Religion*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009.
- Reno, Russel. "Fear of the Lord." Texas: Center for Christian Ethics at Baylor University, 2009.
- Schwab Zoltán. "Is Fear of the Lord the Source of Wisdom". *Vetus Testamentum*, no. 63 (2013): 652-662.
- SOU 1999:100. *Bibeln – texterna*.

Stuehrenberg, Paul F. "The God-fearers in Martin Luther's Translation of Acts". *The Sixteenth Century Journal* 20, no. 3 (1989): 407-415.

Svensk Ordbok. Stockholm: Esselte studium, 1986.

Svenska Akademiens ordlista. 10:e upplagan. Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1975.

Svenska Akademiens ordlista, 11:e upplagan. Stockholm: Norstedts förlag, 1986.

The HarperCollins Bible Commentary, edited by James L. Mays. New York: HarperCollins Publishers, 1988.

The Gospel According to Saint Matthew, The International Critical Commentary, ed. J.A. Emerton, C. E. B. Cranfield and G.N. Stanton. Edinburgh: T&T Clark, 1991.

The New Interpreters Dictionary of the Bible. Nashville: Abingdon Press, 2007.

Theological Dictionary of the New Testament. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1972-1989.

Theological Dictionary of the Old Testament. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1990.

Thomas av Aquino, *The Summa Theologica*. New York: Benziger Bros., 1947.

von Wright, Georg Henrik. *Myten om framsteget*. Stockholm: Albert Bonnier förlag, 1993.

Wright, N.T. *Jesus and the Victory of God*. Minneapolis: Fortress Press, 1996.

Bibelutgåvor:

Bibeln, 2000.

Bibeln, 1917.

Karl XII:s Bibel, 1703

Nestle-Aland. *Novum Testamentum Graece*, 28:e uppl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

